

Studentų nuostatos bendrinės lietuvių kalbos ir norminimo atžvilgiu

Akvilė Matulionytė

Vilniaus universitetas
akvilematulionyte@gmail.com

Kristina Jakaitė-Bulbukienė

Vilniaus universitetas
kristina.bulbukiene@ff.vu.lt

Anotacija. Valstybinė kalbų politika pastaruoju metu yra dažnai visuomenėje aptariama tema, svarbi įvairiems kalbinės bendruomenės nariams. Šiame tyrime siekta nustatyti, kokias nuostatas studentai reiškia bendrinės lietuvių kalbos bei lietuvių kalbos norminimo atžvilgiu, ar jų nuostatos sutampa su viešojoje erdvėje išsakomomis nuostatomis. Tyrime kiekybinės apklausos būdu apklausti 125 studentai. Ištyrus jų nuostatas, paaiškėjo, kad jie linkę suteikti bendrinei lietuvių kalbai aukštą prestižą, o norminimą vertina neutraliai. Tačiau studentai taip pat buvo linkę kritikuoti kai kuriuos norminimo aspektus, pavyzdžiui, jų žodžiais tariant, per didelį skirtumą tarp bendrinės kalbos ir įsitvirtinusios realiosios vartosenos, kalbos norminimo stagnaciją, prastą svetimžodžių lietuvinimą. Pažymėtina, kad filologijos programų studentai buvo linkę norminimą vertinti palankiau, o lietuvių filologijos studentai – dar palankiau. Taip pat išryškėjo, kad studentai, kurie turėjo tekstų redagavimo patirties, norminimą vertino prasčiau.

Raktažodžiai: *bendrinė lietuvių kalba; kalbų politika; kalbos norminimas; kalbos prestižas; kalbinės nuostatos*

Students' Attitudes Towards the Standardisation of the Lithuanian Language

Summary. Lithuania's national language policy has been a frequently discussed topic in the broad Lithuanian society over the recent years. Due to this, it has been made known that Lithuania's national language policy is an issue that is currently significant to various members of the speech community. Understanding how a speech community views and accepts their country's national language policy is crucial in developing that policy well and having the community embrace it. The aim of the research presented in this article was to assess Lithuanian students' attitudes towards the country's current national language policy and the standard Lithuanian language. A qualitative questionnaire, which 125 respondents participated in, was conducted to reach this aim. The analysis of the students' language attitudes revealed that they tended to view the standard language as highly prestigious and to associate the use of this language variant with socially admirable cognitive qualities (especially with formal education though preconceptions about the personality qualities of such speakers were differentiated, either negative or positive). The students tended to associate the use of non-standard written language forms (colloquially called 'language mistakes') with socially unadmirable cognitive qualities (especially a lack of formal education) though they also tended to

normalise it and not express strong negative attitudes towards such persons. The students tended to express neutral attitudes towards the current national Lithuanian language standardisation; however, they also named more negative aspects of the current national standardisation practices than positive ones, mainly centered around a perceived dissonance between standard forms and language forms widely used by the speech community, stagnation of national language standardisation processes, as well as excessive or unfunctional translation of foreign terms. The students' attitudes towards national language standardisation were found to be positively related to their aesthetic attitudes towards the standard language. Positive attitudes regarding the matter were also more prevalent in female research participants and philology students (especially in students of Lithuanian philology). However, the students that had had experience in professional text editing tended to express more negative attitudes. The research presented in this article may be useful in the efforts to improve Lithuania's national language policy, as well as in the development of further research on the Lithuanian speech community members' language attitudes.

Keywords: *standard Lithuanian language; language policy; language standardisation; linguistic prestige; language attitudes*

1. Įvadas

Valstybinės kalbų politikos vykdymas Lietuvoje šiuo metu yra dažnai aptariama tema ne tik akademinėje sferoje, bet ir plačiojoje visuomenėje. Populiariosios žiniasklaidos portaluose publikuojami straipsniai šia tema. Juose savo nuomones išsako redaktoriai, žurnalistai, vertėjai, filologinių išsilavinimą įgiję žmonės bei įvairūs kiti kalbos entuziastai, kuriems šis klausimas atrodo svarbus ir kurie turi ką apie tai pasakyti. Radijo bei televizijos laidose rengiamos diskusijos šia tema, interviu su kalbos politikais. Visuomenės nariai skaito šiuos straipsnius, žiūri laidas, reiškia savo mintis komentarų skiltyse, socialinių tinklų įrašuose, renginiuose. Diskursas gyvas.

Tai, kaip šios diskusijos vyksta populiariojoje žiniasklaidoje, leidžia suprasti, kad valstybinė kalbų politika neabejotinai yra svarbi bent daliai Lietuvos visuomenės. Tikėtina, kad asmenys, kurie rašo straipsnius populiariajai spaudai, organizuoja diskusijas ir įvairiais kitais būdais savanoriškai dalyvauja šiame diskurse, nori, kad visuomenė, o galbūt ir valstybinės kalbų politikos kūrėjai, išgirstų jų keliamas problemas ir pateikiamus argumentus. Tokiu būdu tam tikra visuomenės dalis savanoriškai siekia dalyvauti ir keisti valstybinę kalbų politiką. Perfrazuojant Bernardą Spolsky, kad tolesnė kalbų politika būtų veiksminga, reikalingas daugialypis kalbos normintojų suvokimas apie bendruomenėje vykstančius kalbinius procesus.

Iš tiesų su šia tema susijusių tyrimų Lietuvoje vis daugėja. Santykis su bendrine kalba ir norminimu mokslininkų analizuojamas iš įvairių žiūros taškų. Vienas iš jų – įvairių socialinių grupių kalbinės nuostatos. Vaida Švežaitė ir Loreta Vaicekauskienė (2009) tyrė įvairaus amžiaus viduriniojo bei profesinio išsilavinimo lietuvių kalbines nuostatas. Jurgita Girčienė (2010) analizavo TV ir radijo laidų vedėjų reiškiamas nuostatas dėl neformalios raiškos vartojimo žiniasklaidoje. Laima Nevinskaitė (2009) ir Loreta Vaicekauskienė (2011) nagrinėjo žurnalistų nuostatas valstybinės kalbų politikos atžvilgiu. Joris Kazlauskas (2016) tyrė įvairaus amžiaus lietuvių nuostatas viešojoje erdvėje vartojamos kalbos atžvilgiu.

Taip pat buvo gilinamasi, kiek norma skiriasi nuo realios vartosenos. Laimutė Bučienė (2017) analizavo norminę ir nenorminę daiktavardžių skaičiaus raišką. Ji rėmėsi ne tik realiaja dabartinės kalbos vartoseną, bet ir vartotojų nuostatų analize. Sonata Vaičiakauskienė (2017) tyrinėjo lietuvių kalbos daiktavardžių formų varijavimą ir lygino vartojimo polinkius su kodifikuotomis bendrinės kalbos normomis. Šios autorės straipsnyje, be kita ko, prieinama ir prie išvados, kad kalbos norminimas turėtų daugiau orientuotis į natūralius kalbos raidos ir realiosios vartosenos polinkius ir atliepti kalbos vartotojų įpročius bei lūkesčius.

Kitas labai svarbus aspektas – mokykla, juk kalbinės nuostatos yra formuojamos, tad nemažą vaidmenį čia atlieka ir mokykla. Miglė Keturkienė ir Loreta Vaicekauskienė (2016) aiškino lietuvių kalbos ir literatūros mokytojų kalbines nuostatas. Dainos Urbonaitės (2019) bei Urbonaitės ir Vaicekauskienės (2019) straipsniuose kalbama apie lietuvių kalbą mokykloje, lietuvių kalbos vadovėlius, kaip Lietuvos mokyklinio švietimo sistema moko suvokti kalbą ir vertinti kalbos reiškinius. Urbonaitės (2019) straipsnyje daroma išvada, kad nors vadovėliuose taip pat esama ir mokslinės kalbos sampratos apraiškų, didesnė dalis vadovėlių, iš kurių mokytojai gali rinktis, yra paremti preskriptyvumu ir nemoksline kalbos samprata. Pagrindinės tokios nemokslinės sampratos apraiškos: preskriptyvizmas, romantiniai kalbos vaizdiniai, kalbinio nacionalizmo ideologija (Urbonaitė 2019, 218).

Šio tyrimo **tikslas** – nustatyti, kokias nuostatas studentai reiškia valstybinės kalbų politikos, konkrečiau – bendrinės lietuvių kalbos atžvilgiu, lietuvių kalbos norminimo atžvilgiu, taip pat – ar jų nuostatos sutampa populiariojoje viešojoje erdvėje reiškiamomis nuostatomis, o jei skiriasi, tai kuo. **Medžiaga ir tyrimo būdas** – tyrimui atlikti buvo taikytas kiekybinės apklausos metodas. Apklausoje dalyvavo 125 studentai. Tyrimas atliktas 2020 m. su tuo metu studijavusiais studentais. Tyrimas buvo anoniminis, dalyviams anketa pateikta per *Google Forms*, respondentų atranka vyko patogiosios imties būdu – anketa platinta 5 skirtingose studentų grupėse socialiniame tinkle *Facebook*. Anketa buvo sudaryta taip, kad atsakymai į jos klausimus suteiktų kuo daugiau išsamios informacijos apie tyrimo dalyvių kalbines nuostatas, koncentruojantis į jų nuostatas dabartinės bendrinės kalbos bei lietuvių kalbos norminimo atžvilgiu, anketa kurta turint omenyje visuomenėje vyraujančias nuostatas. Anketoje – 41 klausimas: 36 uždari ir 5 atviri.

Tyrimo dalyvių amžius svyravo nuo 19 iki 35 metų, 95 (76 %) buvo moterys, taip pat dalyvavo 30 vyrų (24 %). Tyrime dalyvavo įvairių programų studentų (vardijama nuo daugiausiai dalyvavusių): psichologijos, lietuvių filologijos, kitų filologijos kryptių, vadybos, komunikacijos, medicinos, gamtos, socialinių mokslų, teisės, politikos, kultūros, informacinių technologijų, menų, ekonomikos, matematikos, kulinarijos, architektūros. Dalis tiriamųjų (30 studentų, t. y. 24 %) teigė turėję profesionalaus tekstų redagavimo patirties. Dauguma tyrimo dalyvių buvo bakalauro pakopos studentai (114), taip pat buvo šiek tiek magistro (9) ir doktorantūros (2) studentų, taigi tyrime geriausiai atspindėtos bakalauro pakopos studentų nuostatos.

2. Teoriniai tyrimo pamatai

2.1. Kalbos norminimas. Kalbos norminimas gali būti apibrėžiamas kaip tikslingas tam tikro asmens ar grupės siekis keisti kalbos vartojimą apibrėžto tikslo link; tai gali būti vykdoma įvairiose grupėse, reglamentuota ar nereglamentuota įstatymais ir motyvuojama dėl įvairių tikslų (Spolsky 2004: 8). Dažnai kalbos norminimo sąvoka vartojama kalbant būtent apie valstybinį kalbos norminimą. Valstybinė kalbų politika išsiskiria oficialiu savo statusu politinėje teritorijoje: jos principai yra eksplicitiškai išreikšti ir reglamentuoti įstatymais. Tačiau nors kalbų politikos, norminimo ir reguliacijos terminai dažnai vartojami kalbant apie valstybinę kalbų politiką, šie procesai veikia ir kitose kalbėjimo situacijose. Spolsky (2018) teigimu, kalbos reguliacija vyksta ne tik valstybiniu, bet ir kitais kalbinių bendruomenių lygmenimis (pavyzdžiui, regionuose, etninėse ar religinėse grupėse, profesinėse grupėse, šeimose ir kt.). Jei šiuose lygmenyse galiojančios kalbėjimo normos bei reguliacijos taktikos skiriasi nuo oficialios normos bei jos reguliacijos, kalbinėse bendruomenėse tos normos vis tiek galioja, reguliacija vis tiek yra taikoma (Spolsky 2018: 323–324). Spolsky siūlo suvokti tam tikros visuomenės kalbų politikos visumą kaip sudėtingą, tarpusavyje veikiančių dalių sistemą ir teigia, kad kiekvienas lygis, kiekviena sritis tam tikroje sociolingvistinėje ekologinėje sistemoje gali turėti savitas, besiskiriančias

nuo kitų kalbų politikas; ir kiekviena jų gali daryti bei patirti įtaką iš visų kitų lygių bei sričių¹ (Spolsky 2018: 326). Taigi, kalbant apie kalbų politiką, norminimą ir reguliaciją, svarbu atsižvelgti į įvairius jų funkcionavimo lygius, į šios sudėtingos tarpusavyje sąveikaujančių elementų sistemos ypatybes.

2.2. Kalbinis elgesys. Kaskart kalbėdamas asmuo – sąmoningai ar pasąmoningai – pasirenka, kaip jam kalbėti, o šie pasirinkimai yra susiję su įvairiausiomis bendruomenėse vyraujančiomis normomis. Peteris Garretas (2010) kalbinio elgesio ryšį su nuostatomis aiškina pasitelkdamas socialinio veikimo modelį. Jo teigimu, kalbėdamas asmuo tam tikru būdu projektuoja savo įvaizdį klausytojams, nesvarbu, ar tai daro sąmoningai, ar pasąmoningai. Įvaizdžių projekcijos gali padėti asmeniui siekiant įvairių tikslų visose socialinio gyvenimo srityse. Taikydamas savo suvokiamas socialinio gyvenimo schemas, žmogus gali įsivaizduoti ar nujauti, kokių rezultatų galėtų suteikti tam tikra jo asmenybės projekcija tam tikroje situacijoje (Garrett 2010: 19–36). Kalbinio elgesio pasirinkimas susijęs su asmens socialiniu vaidmeniu tam tikroje socialinėje situacijoje; tačiau tas pats asmuo skirtingose situacijose gali įkūnyti įvairius, net priešingus tarpusavyje, socialinius vaidmenis, kurie turi potencialą veikti kalbinį elgesį skirtingai (Spolsky 2009: 3). Remdamasis savo patirtimi, asmuo pritaiko projektuojamą įvaizdį pagal savo lūkesčius. Taigi įvaizdžio projekcijos socialinėse situacijose yra susijusios tiek su asmens tikslais, tiek su jo nuostatomis, mat jos leidžia nutuokti, koks elgesys lems norimą atsaką tam tikroje situacijoje (Garrett 2010: 24–29). Tačiau šio modelio veikimui yra būtinas dar vienas elementas – kalbinės kalbėtojų nuostatos (angl. *language attitudes*).

2.3. Kalbinės nuostatos. Garretas kalbines nuostatas apibrėžia kaip vertinimo orientaciją, sistemiškai veikiančią asmens suvokimą, emocines reakcijas bei elgesį tam tikrų kalbų atmainų atžvilgiu (Garrett 2010: 19–30). Kalbinėmis nuostatomis, kaip ir kitomis socialinėmis nuostatomis, išreiškiamas suvokimas apie pasaulį ir reikšmingų socialinių objektų ryšius jame, pavyzdžiui, kalbėjimas bendrine kalba dažnai siejamas su aukšto statuso profesinėmis pozicijomis (ten pat: 23). Šios nuostatos pasižymi: tam tikru stabilumo lygiu, kuris leidžia atpažinti, kad nuostata iš tikrųjų egzistuoja; tam tikro stiprumo teigiamu ar neigiamu valentingumu (t. y. traukos ar atstūmimo, mėgimo ar nemėgimo, pritarimo ar nepritarimo reakcija). Kalbinės nuostatos, kaip ir kitos socialinės nuostatos, yra išmokstamos, ir gali būti išmokstamos keliais būdais: mokymusi stebint (t. y. išvados daromos stebint kitų žmonių elgesį ir jo pasekmes); instrumentiniu mokymusi (t. y. išvados daromos stebint savo elgesį ir vertinant, ar tam tikru elgesiu buvo pasiekti norimi rezultatai). Dennisas Prestonas (2010) šiai sistemai apibūdinti vartoja nuostatų kognitoriumo (angl. *attitudinal cognitorium*) sąvoką. Nuostatų kognitoriumas – kognityvinis tinklas, suformuotas iš asmens įvairialypių patirčių (žinių), informacijos apdorojimo galimybių, apdorojimo procedūrų dažnumo; kai šis tinklas aktyvuojamas, gaunamas eksplicitinis bei implicitinis atsakas (nuostatos), veikiantis galutinį asmens atsaką į stimulą (pavyzdžiui, tam tikroje situacijoje imama vartoti tam tikra kalbos atmaina; tam tikru būdu atsakoma į tyrėjo prašymą įvertinti tam tikrą kalbos atmainą ir pan.) (Preston 2010: 101–107).

2.4. Kalbos prestižas. Suvokiamas socialinių grupių prestižiškumas yra tiesiogiai susijęs su jų vartojamų kalbos atmainų prestižiškumu: socialinės grupės vartojamos kalbos atmainos prestižas gali didėti ar mažėti atitinkamai pagal pačios socialinės grupės statusą; o tam tikrą kalbos atmainą vartojančio kalbėtojo statusą gali paveikti vertinančiojo nuostatos tos atmainos atžvilgiu, mat aktyvuojami jo sąmonėje vyraujantys stereotipai. Garretas teigia, kad „įprastai kalbėtojai suteikia prestižą toms kalbos atmainoms, kurios, jų supratimu, yra vartojamos aukštesnių socialinių klasių kalbėtojų“ (2010: 34). Svarbu pabrėžti, kad statuso suvokimas yra varijuojantis, iš dalies bendruomenės nustatytas, iš dalies

¹ Čia ir toliau šiame darbe iš anglų kalbos versta šio straipsnio autorių.

subjektyvus veiksnys, nesvarbu, kokią kalbos atmainą iš tikrųjų vartoja prestižine laikomos socialinės klasės nariai, svarbu tai, kaip tą klasę ir jos vartojamą kalbos atmainą suvokia kalbėtojas.

Tai sietina ir su nuostatomis oficialiai reglamentuotos bendrinės kalbos atžvilgiu. Sistemškai tiriant įvairių socialinių grupių kalbinio elgesio ypatybes, galima išsiaiškinti, kaip kalbėtojai priima bendrinę kalbą, bei kelti prielaidas apie tai, su kokiais socialiniais aspektais šis bendrinės kalbos (ne)priėmimas gali būti susijęs. Pasak Janet Holmes ir Nicko Wilsono, žmonės, kurių amžius svyruoja tarp 30 ir 55 metų, yra labiausiai linkę vartoti bendrinę kalbą, nes šiame gyvenimo tarpsnyje jaučiamas didžiausias spaudimas pritaikyti prie plačiosios visuomenės (Holmes, Wilson 2017: 167–193). Taigi pasirinkimas vartoti bendrinę kalbą ar jos nevartoti yra neabejotinai susijęs su prestižu, o jį su bendrinės kalbos vartojimu sieja tiek visuomenė, tiek mažesnės bendruomenės, tiek patys kalbėtojai. Įdomu ir svarbu tai, kad komunikacijos ir prestižiškumo aspektai yra abipusiškai tarpusavyje susiję. Pasitenkinimas komunikacinėmis kalbos galimybėmis gali daryti teigiamą įtaką jos prestižui, o kalbos prestižas gali skatinti komunikavimą būtent ja (Garrett 2010: 21). Tai taikytina tiek kalboms, tiek kalbos atmainoms (įvairiems regioniniams dialektams, sociolektams, profesiniams žargonams ir pan.).

2.5. Kalbos ideologija. Garretas ideologijos sąvoką sociolingvistikos kontekste apibrėžia kaip „natūralizuotą prielaidų apie pasaulį bei jas atitinkančių vertybių sistemą, siejamą su tam tikra socialine ar kultūrine grupe“ ir teigia, kad ideologijos dažnai tiesiogiai veikia kalbėtojų kalbines nuostatas, skatindamos stereotipų apie bendras tam tikrų kalbėtojų grupių ypatybes kūrimą bei vyravimą (Garrett 2010: 33–34). Pavyzdžiui, asmuo, kuris yra ideologiškai indoktrinuotas bendrinę valstybinę kalbą laikyti esminiu vieningos tautos bruožu, gali manyti, kad jos kritikai yra nepakankamai išmintingi, nepatriotiški, stokoiantys brandos, moralinių vertybių ar pan. Tačiau, iš kitos pusės, asmuo, kuris yra ideologiškai indoktrinuotas valstybinę kalbų politiką suprasti ne tik kaip nereikalingą, bet ir žalingą, kalbėtojus varžančią bei menkinančią, neveiksnią kontrolės sistemą, gali manyti, kad valstybinės kalbos ir kalbų politikos šalininkai yra siauros pasaulėžiūros, „silpno stuburo“, nepakankamai autonomiški bei, analogiškai, nepakankamai išmintingi ar pan.

Bet kuriuo iš šių hipotetinių atvejų, priešingai ideologinei paradigmai priskiriamas asmuo būtų laikomas ne tik mažiau pranašiu, klystančiu, bet ir, tam tikra prasme, nenormaliu. „Kitas“ veikiausiai būtų išvadintas aklu ydingos ideologijos sekėju, bet pats asmuo save suprastų tiesiog kaip teisų, ir net nesutiktų, kad jo paties įsitikinimai yra lygiai taip pat veikiami ideologijos. Būtent tai atspindi Garretto apibrėžtyje įvardytas ideologijų natūralizuotumo aspektas – ideologijos „viduje“ tai atrodo kaip nekvestionuojama, natūrali, vienintelė norma. Žinoma, svarbu pabrėžti, kad pateiktieji hipotetiniai pavyzdžiai atspindi ribines pozicijas, kurios nebūtinai yra dominuojančios tam tikrose ideologinėse grupėse.

Ideologinė pozicija yra vienas neatsiejamų valstybinės kalbų politikos elementų. Kaip teigia Lionelis Wee (2016), „kalbų politikos kūrimui neišvengiamai daro įtaką tam tikros ideologinės nuostatos apie tapatybę, kultūrą, bendruomenę, ir, žinoma, kalbą, – kad ir kokios implicitinės tos nuostatos būtų.“ O kalbinių problemų apibrėžtys tam tikroje kalbų politikoje įprastai atspindi jos vykdytojų interesus (Wee 2016: 332). Ideologija lemia prestižo suteikimą tam tikrai kalbai ar kalbos atmainai, kuri kalbinei bendruomenei turėtų būti svarbi bei sietina su socialine ir ekonomine nauda (Spolsky 2009: 4). Valstybinė kalbų politika nėra susijusi vien su kalba. Jos kūrimui bei vykdymui neišvengiamai daro įtaką istorinės valstybės ypatybės bei, galimai, įvairūs kiti veiksniai (pavyzdžiui, nuostatos apie socialines klases, etniškumą, nacionalizmą, religiją ir pan.) (Wee 2016: 345). Tai sietina su Vaicekauskienės teiginiu, kad padidėjęs tautinės ar valstybinės kalbos standartizavimo poreikis įprastai būna tiesiogiai susijęs su tos tautos ar valstybės jaučiama – įsivaizduojama ar faktine – grėsme jos sociopolitinei, kultūrinei tapatybei, jaučiamu valstybės politiniu pažeidžiamumu (Vaicekauskienė 2016: 23–27).

Šis pažeidžiamumas gali būti siejamas su įvairiais veiksniais. Pavyzdžiui, gali atsirasti, kai susikuria nauja valstybė, kai susilpnėja valstybės galios, kai valstybę reikšmingai paveikia migracija ir kt. (ten pat: 23–27). Skirtingos ideologinės pozicijos gali reikšmingai veikti ne tik valstybinę kalbų politiką, bet ir tai, kaip jos vykdymą vertina kalbinės bendruomenės nariai.

3. Dalies kalbinės bendruomenės kritika

Anksčiau minėta Spolsky (2018) teorija apie daugialypius, sudėtingus, vienas kitą tarpusavyje veikiančių kalbos normų santykius. Tačiau svarbiausias šiam tyrimui Spolsky teorijos aspektas yra tas, kad, pasak jo, neatsižvelgimas į visą šią daugialypę kalbos norminimo ir reguliacijos sistemą, skirtingais būdais veikiančią skirtinguose visuomenės lygmenyse, yra tikėtinas trukdis, siekiant vystyti ir įtvirtinti veiksmingą valstybinę kalbų politiką (Spolsky 2018: 323–324). Tai pabrėžia ir Wee (2016), teigdamas, kad valstybinės kalbų politikos vykdymo sėkmė įmanoma tik tokiu atveju, jei jos sprendimų visuma yra įsisavinama ir laisvai, savanoriškai taikoma tiek sprendimų priėmėjų, tiek visos kalbinės bendruomenės (Wee 2016: 338). Taigi valstybinės kalbų politikos ideologija ir sprendimai negali būti per daug nutolę nuo kalbinės realybės bendruomenėje, nuo bendruomenės poreikių, nuostatų ir tikslų.

Valstybinėje kalbų politikoje tam tikrai kalbos atmainai – standartinei kalbai – oficialiai suteikiamas didesnis prestižas nei kitoms (Garrett 2010:34). Tačiau asmeniniai kalbėtojų tikslai gali ne tik būti skirtingi, bet ir varijuoti skirtingose socialinėse situacijose; jiems pasiekti gali būti pasitelkiami įvairūs kalbėjimo būdai. Kalbėtojų tikslai gali nesutapti su valstybinės kalbų politikos ideologija, sietina su valstybės vieningumu ir jos galios saugojimu, o bendrinė kalba gali nebūti tinkamiausia tiems tikslams pasiekti. Taigi gali pasireikšti disonansas tarp valstybinės kalbų politikos ir kalbos vartotojų siekių, o, šiam disonansui pakankamai sustiprėjus, kalbėtojai gali imti tokiai politikai priešintis.

Valstybinė kalbų politika pastaruoju metu populiariosiose medijose susilaukia itin daug kritikos iš dalies kalbinės bendruomenės, ši kritika labai krinta į akis, o balsų, ginančių ją, mažiau ar beveik nematyti, jie ne tokie vieši. Kaip teigia prozininkas ir publicistas Andrius Jakučiūnas (2020): „Sunku surasti instituciją, ant kurios pastaraisiais metais būtų išpilta daugiau paplavų negu ant Valstybinės lietuvių kalbos komisijos (VLKK). Ją (nors ne visada be pagrindo) puolė visi, kas netingi, – ir pažangiečiai, ir retrogradais, ir kairieji, ir dešinieji, ir fanatikai, ir nuosaikieji.“ Populiariojoje žiniasklaidoje pastebima įvairių valstybinės kalbų politikos aspektų kritika: tiek bendrinės kalbos norminimo, tiek jos vartojimo reguliacijos, tiek bendrinės kalbos prestižiškumo politikos atžvilgiu.

Kritikuojamas tikrinių daiktavardžių vertimas į lietuvių kalbą (Leonidovna 2016). Taip pat jaučiamas normos ir realios kalbos vartosenos disonansas, pasireiškiantis įvairiais būdais: kai kurios norminės terminologijos nefunkcionalumu (Raibys 2019), vengimu į normą įtraukti bendruomenėje įsitvirtinusias kalbos formas (Katkus 2016), rusų kalbos kilmės formų lietuvinimas (Leonidovna 2016). Kritikuojama jaučiama kalbos normintojų komunikacijos su plačiąja kalbos bendruomene stoka, sprendimai „iš viršaus“ (Katkus 2016; Raibys 2019). Taip pat kritikuojamas lietuvių kalbos reguliacijos viešojo gyvenimo srityse griežtumas, su kuriuo siejamas pastebimas nepasitikėjimo savo kalbine kompetencija reiškinys (Katkus 2016; Gritėnas 2018; Baltrukonienė 2019), šį reiškinį taip pat aptaria Vaicekauskienė (2016: 30). Kai kurie autoriai lietuvių kalbos reguliaciją net lygina su Sovietų Sąjungos okupacijos laikotarpiu vykdyta cenzūra (Gritėnas 2018; Baltrukonienė 2019). Svarbu paminėti, kad šie straipsniai buvo rašyti prieš tai, kai Valstybinė lietuvių kalbos komisija paskelbė, kad nutarimas „Dėl Didžiųjų kalbos klaidų sąrašo“ (1997) neteko galios. Pažymėtina, kad ir šis žingsnis buvo aptartas ne vien iš teigiamos pusės (Laučius 2019).

Esama ir su bendrinės lietuvių kalbos prestižu susijusios kritikos. Kai kurie autoriai kelia prielaidą, kad gal, paradoksaliai, Lietuvoje taikomos norminimo ir reguliacijos strategijos ne didina bendrinės lietuvių kalbos prestižą visuomenėje, o jį mažina (Katkus 2016; Baltrukonienė 2019). Kai kurie autoriai vysto šią idėją, teigdami, kad veiksmingiausia lietuvių kalbos prestižo skatinimo priemonė esanti kūrybiškos kalbinės raiškos skatinimas, susijęs su kalbos lankstumu (Katkus 2016; Gritėnas 2018; Raibys 2019), ypač todėl, kad teigiamas kūrybiškumo apraiškų poveikis kalbos prestižui esąs natūralus, savaiminis. 2017 m. vykusiame Lietuvos Respublikos Seimo svarstyme dėl Valstybinės lietuvių kalbos komisijos sudėties tvirtinimo Seimo narė Aušrinė Armonaitė griežtai kritikavo valstybinę kalbų politiką ir VLKK, teigdama: „Bet ar mums tikrai reikalinga kalbos policijos funkcija?“ (Armonaitė 2017: 3.10–3.28). 2018 m. socialiniame tinkle *Facebook* buvo publikuota „Visuotinės lietuvių kalbos komisijos“ (trumpinys toks pats kaip Valstybinės lietuvių kalbos komisijos – VLKK) paskyra² (Raibys 2018), dar labiau paskatinusi viešojoje erdvėje vykusias diskusijas apie valstybinę kalbų politiką bei kalbos norminimą apskritai (Račkauskaitė, Beržinis 2018).

Dalis kalbinės bendruomenės aktyviai reiškia savo nuostatas valstybinės kalbos politikos bei bendrinės lietuvių kalbos norminimo atžvilgiu. Šių viešų diskusijų gyvumas bei turinys leidžia daryti prielaidą, kad lietuvių kalbos bendruomenė nėra patenkinta dabartine padėtimi. Tačiau šios kritikos gausa ir intensyvumas, pasak Jakučiūno (2020), ima aiškiai neigiamai veikti plačiosios visuomenės požiūrį į redaktorius, kalbininkus bei kalbos tvarkybą apskritai: „Ypač smarkiai šio puolimo neigiamas pasekmes pajuto redaktoriaus institucija – jau ne vienus metus dalies visuomenės požiūris į redaktorių ir redagavimą išlieka skeptiškas, o redaktoriaus įvaizdis tam tikrose žmonių grupėse visiškai atitinka sesistinių filologės arba kalbininkės vaizdinį, propaguojamą humoro laidose ir tarp socialinių tinklų žinomų figūrų („megzti sijonai“, „raginiai akiniai“ ir t. t.).“ Kartu su šia gausia kritikos lavina nukentėjo ne tik redaktoriaus profesijos prestižas, bet imtas kvestionuoti ir pats jo darbo prasingumas. Jakučiūnas (2020) imasi ginti redaktoriaus darbą ir tai yra vienas iš nedaugelio balsų, besistengiančių kvestionuoti vyraujančias nuostatas ir suvokiantis redaktoriaus darbo prasmę: „Redaktoriaus tikslas – ne pritempti tekstą prie VLKK taisyklių, bet padaryti jį sklandesnį, aiškesnį, t. y. padėti atskleisti autorinio teksto privalumus ir stiprybes, o ne atvirksčiai.“

Suprantama, kad tokį gausų kritikos kiekį galėjo lemti ir kitos priežastys – išpopuliarėjus internetiniams naujienų portalams ir socialiniams tinklams, daugiau žmonių gali pasisakyti ir jų nuomonė lengviau pasiekia viešąją erdvę. Tokia kritika iš esmės susijusi su instrumentine kalbos paskirtimi, kiti kalbų politikos aspektai mažai tepaliečiami ar išvis nenagrinėjami.

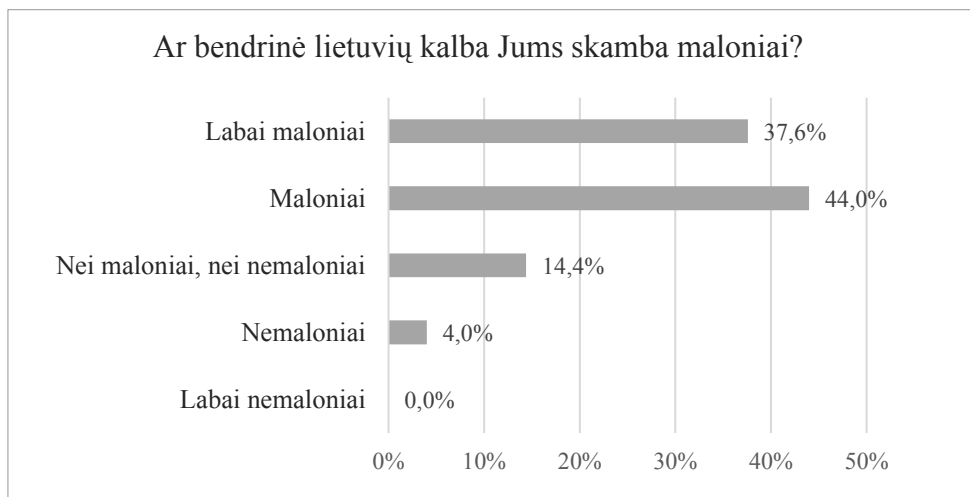
Atsižvelgiant į visuomenei kylančius klausimus bei aptartuosius Spolsky bei Wee teiginius, kad sėkmingai valstybinei kalbų politikai reikalingas atsižvelgimas į kalbinės bendruomenės poreikius, šiuo metu yra itin svarbu atsakyti į klausimą: kaip kalbinė bendruomenė vertina dabartinę valstybinę kalbų politiką? Kaip ją suvokia jauni žmonės? Kokiomis nuostatomis jie vadovaujasi ir vadovausis savo profesinėje veikloje, ar jų nuostatos panašios į viešojoje erdvėje išreikštas nuostatas?

² „Visuotinė lietuvių kalbos komisija“ buvo sukurta Domo Raibio kaip Valstybinės lietuvių kalbos komisijos parodija. Paskyroje buvo publikuojami tokie pokštai, kaip pavyzdžiui: „Baisiai pergyvename, nes Aldona netyčia uždraudė žodį „pergyventi“. Tagink draugą (e) su kuriuo (ia) pergyveni dėl šio žodžio. P. S. 1K <3 ir šį žodį vėl įteisinsim“ (Raibys 2018). Šiuo metu „VLKK“ paskyrą palaiko daugiau nei 12,7 tūkst. *Facebook* vartotojų, o daugiau nei 13,4 tūkst. jų prenumeruoja paskyros skelbiamus įrašus (žiūrėta 2020-04-23).

4. Tyrimo rezultatai: nuostatos bendrinės kalbos atžvilgiu

4.1. Emocinės nuostatos bendrinės kalbos atžvilgiu. Santykį su kalbos atmaina, visų pirma, galima tyrinėti per emocines nuostatas. Šiame tyrime siekta nustatyti, kaip studentai vertina bendrinės lietuvių kalbos skambesį (žr. 1 pav.). Studentų buvo klausiama, ar jiems maloniai skamba bendrinė lietuvių kalba, prašant pasirinkti vieną iš šių galimų atsakymų variantų (šalia pažymėtos skaitinės atsakymų vertės): labai maloniai⁺²; maloniai⁺¹; nei maloniai, nei nemaloniai⁰; nemaloniai⁻¹; labai nemaloniai⁻².

1 pav. Bendrinės kalbos skambesio malonumas

Kaip matyti iš 1 pav., didžioji dauguma teigė, kad jiems bendrinė kalba skamba labai maloniai ir maloniai – iš viso 102 studentai (81,6 %). Neutralų požiūrį išreiškė 18 studentų (14,4 %). Kad bendrinė lietuvių kalba jiems skamba nemaloniai, teigė labai nedidelė dalis – 5 studentai (4 %), o kad bendrinė lietuvių kalba jiems skamba labai nemaloniai, neteigė nė vienas iš apklaustųjų. Taigi studentai buvo aiškiai linkę reikšti teigiamas emocines nuostatas bendrinės lietuvių kalbos atžvilgiu.

Taip pat buvo klausiama, kokia lietuvių kalbos atmaina jiems yra gražiausia. Pusė apklaustųjų nurodė, kad gražiausia jiems yra bendrinė lietuvių kalba (63 stud. – 50,4 %). Mažiau apklaustųjų nurodė, kad jiems gražiausia esanti jų tarmė (20 stud. – 16 %), kuri nors kita, ne jų pačių, tarmė (15 stud. – 12 %), jų miestelio ar miesto šneka³ (15 stud. – 12 %), mažiausia dalis apklaustųjų nurodė, kad jiems gražiausia kurio nors kito, ne jų pačių, miesto ar miestelio šneka (7 stud. – 5,6 %). Keletas apklaustųjų prieštaravo „kalbos gražumo“ idėjai arba tiesiog nurodė neturintys gražiausios lietuvių kalbos atmainos (5 stud. – 4 %). Taigi tyrimo imtyje bendrinė lietuvių kalba užėmė aukštą poziciją, ji gražiausia vienas iš dviejų respondentų.

4.2. Bendrinės lietuvių kalbos vartojimo ir išmanymo reikalingumas. Vienas svarbiausių valstybinių kalbų norminimo bei reguliacijos klausimų: kur turi būti reikalaujama komunikaciją vykdyti bendrine kalba, kokuose žanruose, kokiose viešojo gyvenimo srityse? Buvo siekiama nustatyti studentų nuostatas bendrinės lietuvių kalbos vartojimo reikmės atžvilgiu skirtingose kalbinėse situacijose.

³ Šneka pasirinkta pavadinti miesto ar miestelio kalbinę atmainą, kuriame yra ir tarmės, ir bendrinės kalbos bruožų (tai respondentams anketoje paaiškinant). Tarmės termino šioje vietoje nuspręsta atsisakyti, nes respondentai jaučia skirtumą tarp tarmės ir miesto ir miestelio kalbos, mato, kad jame yra daug bendrinės kalbos bruožų. Mokslinėje literatūroje vartojamų terminų, pavyzdžiui, *geolektas*, taip pat nuspręsta atsisakyti, nes jie įprastai nėra žinomi ne filologams.

Tyrimo dalyvių buvo klausama, kokiose srityse, jų manymu, turėtų būti vartojama bendrinė lietuvių kalba. Beveik visi apklaustieji teigė, kad bendrinė kalba turėtų būti vartojama teisiniuose dokumentuose (118 stud. – 94,4 %) bei žiniuose (113 stud. – 90,4 %). Didelė dalis jų teigė, kad bendrinė lietuvių kalba turėtų būti vartojama reklamoje (76 stud. – 60,8 %), pramoginėje žiniasklaidoje (57 stud. – 45,6 %). Nedidelė dalis studentų pritarė bendrinės kalbos vartojimo reikiamybei grožinėje literatūroje (28 stud. – 22,4 %) bei interneto komentaruose (27 stud. – 21,6 %). Keli pabrėžė, kad ji turėtų būti vartojama švietimo aplinkoje bei mokslinėje literatūroje (6 stud. – 4,8 %), oficialiuose pranešimuose (5 stud. – 4 %), perspėjimo ženkluose (1 stud. – 0,8 %). Tik 1 (0,8 %) tyrimo dalyvis teigė, kad bendrinė lietuvių kalba turėtų būti vartojama visose komunikacijos srityse.

Nenuostabu, kad labiausiai buvo pritariama bendrinės kalbos vartojimo reikmei tose kalbėjimo situacijose, kuriose būtinas vienaprasmiškumas ir visuotinis suprantamumas. Situacijose, kuriose aiški komunikacija nebūtinai yra pagrindinė kalbėjimo funkcija, bendrinės kalbos vartojimo reikmės nuostata išreiškė mažiau tyrimo dalyvių. Įdomu tai, kad gana didelė dalis studentų teigė, jog bendrinė lietuvių kalba turėtų būti vartojama reklamoje, kadangi ši kalbėjimo situacija labiau sietina su poreikio sukūrimo funkcija, o ne aiškia visuotine komunikacija – priešingai, reklama kaip tik yra žinoma kaip žanras, kurio tekstai kuriami tam tikroms tikslinėms auditorijoms, o ne visai visuomenei vienu metu.

Kitas svarbus klausimas: kas turi gebėti vartoti rašytinę bendrinę lietuvių kalbą? Siekta nustatyti, ar studentai mano, kad bendrinės rašytinės lietuvių kalbos mokėjimas yra būtinybė visiems šalies gyventojams. Jiems buvo pateiktas atviras klausimas: „Ar manote, kad kiekvienas Lietuvos gyventojas turi mokėti bendrinę rašytinę lietuvių kalbą? Kodėl?“ Tik 4 studentai (3,2 %) į šį klausimą atsakė „nežinau“. O trys ketvirtadaliai tyrimo dalyvių teigė, kad mokėti bendrinę rašytinę lietuvių kalbą turėtų kiekvienas šalies gyventojas (95 stud. – 76 %). Beveik pusė šių studentų teigė, kad bendrinės rašytinės kalbos mokėjimas būtinas tam, kad visuomenės nariai galėtų sklandžiai komunikuoti tarpusavyje (41 stud. – 32,8 %). Truputį mažesnė dalis jos mokėjimą siejo su pagarba tautai, jos gyventojams, kultūrai (27 stud. – 21,6 %). Kai kurie teigė, kad bendrinės rašytinės lietuvių kalbos mokėjimas yra būtinas kiekvieno piliečio išsilavinimo elementas (12 stud. – 9,6 %) arba kad jos mokėjimas yra naudingas pačiam asmeniui, nes taip jis gali susikurti geresnį įvaizdį visuomenėje (5 stud. – 4 %) ar tobulinti tikslaus, aiškaus loginio mąstymo įgūdžius (3 stud. – 2,4 %).

Kad bendrinės rašytinės lietuvių kalbos mokėjimas neturėtų būti privalomas visiems šalies gyventojams teigė 13 studentų (10,4 %). Iš jų, 7 (5,6 %) teigė, kad jos mokėjimas nėra būtinas, kad visuomenės nariai galėtų veiksmingai bendrauti tarpusavyje. Pora studentų (1,6 %) pabrėžė, kad tai yra reikiamybė Lietuvos piliečiams, bet šalies gyventojams – ne. Vienas jų (0,8 %) teigė, kad bendrinės rašytinės lietuvių kalbos mokėjimas neturėtų būti reikiamybė, nes, jo manymu, tai būtų naudinga siekiant skatinti tarmių vartoseną. Dalis tyrimo dalyvių teigė, kad bendrinės rašytinės kalbos mokėjimas Lietuvos gyventojams neturėtų būti privalomas, tačiau tai būtų naudinga pačiam kalbėtoju (9 stud. – 7,2 %). Keli teigė, kad visi Lietuvos gyventojai turėtų bent iš dalies mokėti rašytinę bendrinę kalbą, kad galėtų veiksmingai bendrauti plačiojoje visuomenėje (4 stud. – 3,2 %).

Galima teigti, kad studentai dažniausiai iškelia komunikacinį bendrinės kalbos pranašumą. Komunikacijos sklandumo argumentas buvo minimas tiek tų, kurie visiškai pritarė teiginiui, kad visi Lietuvos gyventojai turėtų mokėti rašytinę bendrinę lietuvių kalbą, tiek tų, kurie įvardijo tam tikras jos mokėjimo išlygas. Ši komunikacijos sklandumo iškėlimą galima sieti su anksčiau aptartuoju stipriu studentų polinkiu pritarti rašytinės bendrinės kalbos vartosenai formaliose kalbėjimo situacijose (teisiniuose dokumentuose, žiniuose). Tačiau dalis tyrimo dalyvių bendrinės kalbos mokėjimą pirmiausiai siejo ne su pragmatiniais visuotinės komunikacijos pranašumais, o su tautiniais idealais – valstybės vieningu-

mu, pagarba tautai, jos kultūrai ir tradicijoms. Taigi, galima teigti, kad bendrinės kalbos ideologija yra konstruktas, veikiantis dalies kalbinės bendruomenės sąmonėje. Taip pat matyti, kad atsakymuose į šį klausimą kai kurie išreiškė nuostatą, kad bendrinės kalbos mokėjimas esąs tiesiogiai susijęs su asmens išsilavinimu. Šis aspektas išryškės ir iš kitų tyrimo klausimų. Taigi, bendrai paėmus, studentai mano, kad rašytinę bendrinę kalbą reikėtų mokėti kiekvienam Lietuvos gyventojui ir siejo šį mokėjimą su socialiai vertingais dalykais.

4.3. Nuostatos bendrine kalba kalbančio žmogaus atžvilgiu. Siekiant nustatyti kuo platesnį ir išsamesnį nuostatų spektrą, tyrimo dalyviams buvo pateiktas atvirasis klausimas ir buvo prašoma įvardyti ypatybes: „Jei žmogus kalba ar rašo bendrine lietuvių kalba, ką pirmiausia pagalvojate apie tokį žmogų? Koks jis?“ Kad nežino, kaip reaguotų į tokį asmenį, teigė 17 studentų (13,6 %). Kiti tyrimo dalyviai įvardijo bent vieną ar daugiau ypatybių. Iš viso tyrimo dalyviai išsakė 175 ypatybes (skaičiuojant visas, ir pasikartojančias). Įvertinus nuostatų valentingumą, nustatyta, kad 100 iš jų buvo teigiamos, 16 iš jų – neigiamos, o likusios 59 – neutralios arba tokios, kurių valentingumui nustatyti būtų reikalinga išsamesnė informacija. Kokybiškai išanalizavus atsakymus, jie buvo suskirstyti į tokias kategorijas (nuo dažniausiai paminėtų iki rečiausiai): išsilavinimas ir protas; asmenybės bruožai; normalumas / nenormalumas; profesinės savybės; gyvenamoji vieta; santykis su valstybe.

Ryškiau nei bet kas kita išsiskyrė išsilavinimas – kad bendrinę lietuvių kalbą vartojantis žmogus jiems atrodo formaliai išsilavinęs, teigė 57 studentai (45,6 %). Dalis tyrimo dalyvių išskyrė būtent bendrinės lietuvių kalbos taisyklių išmanymą (9 stud. – 7,2 %). Keli studentai teigė, kad darytų prielaidą, jog toks žmogus yra protingas (6 stud. – 4,8 %), daug skaitantis (4 stud. – 3,2 %), dažnai kalbantis viešojoje erdvėje (2 stud. – 1,6 %). Įdomu, kad kai kurie studentai įvardijo ne išsilavinimo ar proto, o būtent bendrinės lietuvių kalbos taisyklių išmanymą. Galima kelti prielaidą, kad taip buvo siekiama atriboti bendrinės kalbos vartotojo stereotipą nuo išankstinių išsilavinimo ar proto nuostatų, teigiant, kad „bendrinės lietuvių kalbos vartojimas tereiškia gebėjimą ją vartoti“.

Nors formalaus išsilavinimo nuostata buvo labiausiai paplitusi, studentai įvardijo daugiausia skirtingų asmenybės bruožų. Kai kurie tyrimo dalyviai teigė, jog bendrinę lietuvių kalbą vartojantis žmogus jiems atrodytų pedantiškas (11 studentų, t. y. 8,8 %), mandagus (9 stud. – 7,2 %), oficialus (6 stud. – 4,8 %), nepasitikintis savimi, „silpno stuburo“ (6 stud. – 4,8 %), kultūringas (4 stud. – 3,2 %), atsakingas (4 stud. – 3,2 %), šaltas (3 stud. – 2,4 %), pasikėlęs (1 stud. – 0,8 %), užsispyręs (1 stud. – 0,8 %). Kaip matyti iš įvardytų ypatybių, jos varijuoja nuo teigiamus bruožus įvardijančių iki neigiamus, nemaža dalis kurių susiję arba su mandagumu, kultūra, arba su oficialumu, šaltumu, įdomu, kad dažniausia paminėta savybė yra „pedantiškumas“, t. y. mažų dalykų, smulkmenų pastebėjimas.

Kai kurie tyrimo dalyviai išreiškė nuostatas apie bendrinę lietuvių kalbą vartojančių asmenų normalumą ar nenormalumą visuomenėje, o ne įvardijo specifines įsivaizduojamojo asmens ypatybes. Matyti aiškūs skirtumai: dalis tyrimo dalyvių teigė, kad bendrinę lietuvių kalbą vartojantis asmuo jiems atrodytų normalus (9 stud. – 7,2 %), modernus (1 stud. – 0,8 %) ar natūralus (1 stud. – 0,8 %), tačiau panašus kiekis tyrimo dalyvių išreiškė priešingas nuostatas, teigdami, kad toks žmogus jiems atrodytų nenatūralus (6 stud. – 4,8 %) ar unikalus visuomenėje (1 stud. – 0,8 %).

Dalis studentų vardijo su tokio asmens profesiniu statusu susijusias ypatybes. Kai kurie teigė, kad numanytų, jog bendrinę kalbą vartojantis asmuo yra valstybės tarnautojas (4 stud. – 3,2 %), užimantis aukštas profesines pareigas (4 stud. – 3,2 %), turtingas (1 stud. – 0,8 %). Kai kurie studentai teigė numanantys, kad bendrinę lietuvių kalbą vartojantis asmuo veikiausiai gyvena tam tikroje vietoje. Dalis paminėjo, jog manytų, kad toks žmogus yra iš didelio miesto (12 stud. – 9,6 %) ar būtent iš Vilniaus

(6 stud. – 4,8 %). Keli studentai išreiškė nuostatas bendrinę kalbą vartojančių asmenų patriotiškumo atžvilgiu, numanydami, kad bendrinę lietuvių kalbą vartojantis asmuo veikiausiai esąs patriotas (5 stud. – 4 %). Vienas studentas teigė, kad manytų, jog toks žmogus vartoja bendrinę kalbą, nes nemėgsta savo tarmės (1 stud. – 0,8 %).

Taigi bendrinės kalbos vartojimas įprastai buvo siejamas su teigiamomis, socialiai pageidautinomis protinėmis ir profesinėmis savybėmis (išsilavinimu, protu, aukštomis profesinėmis pareigomis ir kt.). Tačiau nuostatos apie bendrinę lietuvių kalbą vartojančių žmonių asmenybės savybes buvo diferencijuoto valentingumo: kai kurie tai siejo su socialiai pageidautinomis savybėmis (mandagumu, kultūringumu, atsakingumu ir kt.), o kai kurie – su nepageidautinomis (nepasitikintis savimi, šaltas, pasikėlęs), įdomu ir tai, kad išryškėjo smulkmeniškumo, pedantiškumo aspektas. Išanalizavus studentų įvardytas ypatybes, galima teigti, kad bendrinės lietuvių kalbos prestižas studentų kalbinėje bendruomenėje yra gana aukštas, nes labiausiai išryškėjo socialiai pageidautinas išsilavinimo aspektas.

4.4. Savęs vertinimas. Kelta prielaida, kad paklausus, kaip studentai vertina savo rašymą, išryškės studentų nuostatos bendrinės kalbos ar kalbos norminimo atžvilgiu. Diskusijose apie potencialias neigiamas kalbos politikos vykdymo pasekmes kartais minimas nepasitikėjimo savo kalbine kompetencija fenomenas, iliustruojamas žodžiais: „lietuviai ima galvoti, kad nemoka lietuviškai“. Siekta nustatyti, kaip studentai vertina savo rašymo lietuvių kalba įgūdžius. Paaiškėjo, kad dauguma studentų savo įgūdžius vertina labai gerai (59 stud. – 47,2 %) arba gerai (49 stud. – 39,2 %). Maža dalis studentų nurodė, kad vertina savo įgūdžius vidutiniškai – nei gerai, nei blogai (14 stud. – 11,2 %). Tik 3 (2,4 %) iš dalyvavusiųjų tyrime studentų vertino savo įgūdžius prastai, o kad jie yra labai blogi, neteigė nė vienas. Šiame tyrime dalyvavę studentai išreiškė tvirtą pasitikėjimą savo rašymo lietuvių kalba gebėjimais.

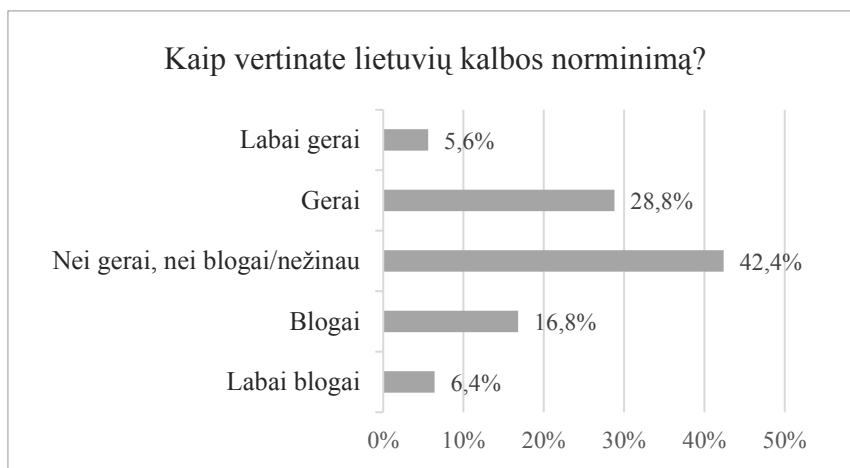
Studentų taip pat buvo klausama, su kokiais sunkumais jie dažniausiai susiduria rašydami lietuviškai. Kad nesusiduria su jokiais sunkumais, teigė 19 iš apklaustųjų (15,2 %). Kiti 106 (84,8 %) nurodė patiriantys sunkumų bent vienoje rašymo srityje. Dažniausiai sunkumų studentams kelianti sritis pasirodė esanti bendrinės lietuvių kalbos skyryba – ją nurodė beveik pusė apklaustųjų (56 stud. – 44,8 %). Kiti rašymo aspektai kėlė sunkumų kiek mažesniai skaičiai apklaustųjų. Sunkumus kalbos kultūros srityje (t. y., kad sunku suprasti, kurios formos bendrinėje lietuvių kalboje yra taisyklingos, o kurios – ne) nurodė 35 studentai (28 %), žodžių rašyboje – 29 (23,2 %). 30 studentų (24 %) teigė patiriantys problemų minčių formulavimo ir teksto kūrimo srityje. Keli apklaustieji įvardijo kitus sunkumus (5 stud. – 4 %). Įdomu, kad visuose 5 šiuose atsakymuose buvo reiškiamas vienoks ar kitoks nepasitenkinimas bendrinės lietuvių kalbos terminija: minimas sąvokų ir pasakymų trūkumas, ypač moksle; nenoras vartoti bendrinės kalbos, net žinant, kokia ji yra, dėl raiškos patrauklumo ar patogumo. Šis aspektas tiesiogiai sujungia su kitu tyrimo klausimu – nuostatomis norminimo atžvilgiu.

5. Tyrimo rezultatai: nuostatos lietuvių kalbos norminimo atžvilgiu

5.1. Lietuvių kalbos norminimo vertinimas. Siekta nustatyti, kaip studentai vertina lietuvių kalbos norminimą palankumo ir nepalankumo spektre. Jų buvo prašoma atsakyti į klausimą „Kaip vertinate lietuvių kalbos norminimą?⁴“, pažymint vieną iš suteiktųjų atsakymų variantų (šalia pažymėtos skaitinės atsakymų vertės): labai gerai⁺²; gerai⁺¹; nei gerai, nei blogai⁰; blogai⁻¹; labai blogai⁻¹; nežinau⁰. Apskaičiuotas atsakymų pasiskirstymas imtyje (žr. 2 pav.).

⁴ Tyrimo dalyviams pateiktuose klausimuose, siekiant apibrėžti valstybinį bendrinės lietuvių kalbos norminimą, buvo vartojamas terminas „kalbos norminimas“. Šis terminas buvo pasirinktas dėl jo įsitvirtinimo kalbinėje bendruomenėje, keliant prielaidą, kad jis bus lengviausiai suprantamas visiems tyrimo dalyviams.

2 pav. Studentų lietuvių kalbos norminimo vertinimas

Didžiausia dalis apklaustųjų išreiškė neutralias nuostatas lietuvių kalbos norminimo atžvilgiu – iš viso 53 studentai (42,2 %). 43 studentai (34,4 %) išreiškė teigiamas nuostatas: silpnas teigiamas – 36 studentai (28,8 %), o stiprias teigiamas – 7 studentai (5,6 %). Neigiamas nuostatas išreiškė truputį mažesnę apklaustųjų dalis, iš viso – 29 studentai (23,2 %). Silpnas neigiamas nuostatas išreiškė 21 studentas (16,8 %), o stiprias neigiamas – 8 studentai (6,4 %). Visų 125 studentų atsakymų vidurkis – 0,1 balo. Taigi studentai buvo truputį labiau linkę vertinti lietuvių kalbos norminimą teigiamai, tačiau imtyje nėra itin ryškių skirtumų. Ribiniai požiūriai – reti ir tolygaus abipusio pasiskirstymo, o dažniausiai reikštos nuostatos – neutralios.

Siekiant nustatyti, ar nuostatos lietuvių kalbos norminimo atžvilgiu susijusios su kitais kintamaisiais, buvo taikomas dviejų kintamųjų koreliacijos (angl. *bivariate correlation*) skaičiavimas (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Nuostatų ryšys su kitais kintamaisiais (r reikšmės)

	Emocinės nuostatos bendrinės lietuvių kalbos atžvilgiu	Savo rašymo įgūdžių vertinimas	Amžius
Studentų nuostatos lietuvių kalbos norminimo atžvilgiu	0,3799*	-0,0115	-0,0081

* $p < 0,01$

Palyginus studentų nuostatas lietuvių kalbos norminimo atžvilgiu ir jų emocines nuostatas bendrinės lietuvių kalbos atžvilgiu (žr. poskyrį 4.1.), nustatyta teigiama koreliacija ($r = 0.3799$, $p = 0,000012$). Tie studentai, kurie reiškė teigiamas emocines nuostatas bendrinės lietuvių kalbos atžvilgiu, buvo labiau linkę teigiamai vertinti ir lietuvių kalbos norminimą apskritai.

Palyginus studentų nuostatas lietuvių kalbos norminimo atžvilgiu ir to, kaip jie įvertino savo rašymo lietuvių kalba įgūdžius (žr. poskyrį 4.4.), reikšmingas ryšys nebuvo nustatytas ($r = -0,0115$, $p = 0,903096$). Tai, kaip studentai vertino savo rašymo lietuvių kalba įgūdžius, nebuvo susiję su tuo, kaip jie vertino lietuvių kalbos norminimą. Palyginus studentų amžių ir jų nuostatas lietuvių kalbos norminimo atžvilgiu, reikšmingas ryšys taip pat nebuvo nustatytas ($r = -0,0081$, $p = 0,929443$). Taigi studentų nuostatos lietuvių kalbos norminimo atžvilgiu nebuvo susijusios su jų amžiumi.

Siekiant nustatyti, ar nuostatos lietuvių kalbos norminimo atžvilgiu susijusios su tam tikromis demografinėmis ypatybėmis, buvo taikomas nepriklausomų grupių T-testas (angl. *independent samples T-test*) (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. Nuostatų ryšys su demografiniais rodikliais (t reikšmės)

	Lytis	Filologijos studijos	Lietuvių filologijos studijos	Profesionali tekstų redagavimo patirtis
Studentų nuostatos lietuvių kalbos norminimo atžvilgiu	-2,002*	-0,435*	1,339*	-1,558*

* $p < 0,01$

Nustatytas reikšmingas ryšys tarp lyties ir nuostatų lietuvių kalbos norminimo atžvilgiu. Merginos vertino kalbos norminimą palankiau ($M = 0,20$, $SD = 0,92$) nei vaikinai ($M = -0,20$; $SD = 1,06$). Tai sietina su Holmes ir Wilsono teiginiu, kad moterys labiau linkusios suteikti pirmenybę oficialiai reglamentuotoms kalbų atmainoms (Holmes, Wilson, 2017: 167–193).

Nustatyti ryšiai tarp nuostatų lietuvių kalbos norminimo atžvilgiu ir filologijos studijų. Filologijos programų studentai vertino kalbos norminimą palankiau ($M = 0,16$, $SD = 1,09$) nei kitų programų studentai ($M = 0,80$, $SD = 0,91$). Dar didesnis ryšys nustatytas tarp kalbos norminimo vertinimo ir lietuvių filologijos studijų. Lietuvių filologijos studentai vertino kalbos norminimą dar palankiau ($M = 0,43$, $SD = 0,94$) nei kiti tyrimo dalyviai ($M = 0,06$, $SD = 0,97$).

Nustatytas reikšmingas ryšys tarp nuostatų lietuvių kalbos norminimo atžvilgiu ir profesionalaus tekstų redagavimo patirties. Tie, kurie nebuvo profesionaliai redagavę tekstų, lietuvių kalbos norminimą vertino palankiau ($M = 0,18$, $SD = 0,84$) nei tie, kurie turėjo profesionalios tekstų redagavimo patirties ($M = -0,13$, $SD = 1,26$).

Taigi, galima teigti, kad studentų nuostatos bendrinės lietuvių kalbos norminimo atžvilgiu yra susijusios su tuo, kiek jie buvo susidūrę su šia tema. Tačiau įdomu, kad teorinis ir praktinis susidūrimas su lietuvių kalbos norminimu veikė studentų nuostatas priešingai. Studentai, turėję perprasti kalbos norminimo teoriją per filologijos studijas, vertino lietuvių kalbos norminimą palankiau nei kiti, o lietuvių filologijos studentai – dar palankiau. Tačiau tie studentai, kurie profesionaliai redaguodami tekstus turėjo taikyti bendrinės lietuvių kalbos reikalavimus, lietuvių kalbos norminimą vertino prasčiau. Galima teigti, kad nepasitenkinimas susijęs su tam tikrais bendrinės lietuvių kalbos norminimo aspektais ir jos laikymosi reikalavimais, o ne kalbos norminimo idėjos nepriėmimu apskritai.

5.2. Teigiami ir neigiami lietuvių kalbos norminimo aspektai. Studentų buvo prašoma ne tik išreikšti pritarimą ar nepritarimą lietuvių kalbos norminimui, bet ir įvardyti specifinius, jų manymu, teigiamus bei neigiamus jo aspektus, atsakant į du atvirus klausimus: „Kas, Jūsų nuomone, dabartiniame lietuvių kalbos norminime yra gerai?“ ir „Kas, Jūsų nuomone, dabartiniame lietuvių kalbos norminime yra blogai?“ Atsakymai į šiuos klausimus buvo analizuojami kokybiškai, išskiriant teiginius į atskiras kategorijas. Tuomet buvo skaičiuojama, kiek studentų išreiškė nuostatas, priskirtinas šioms kategorijoms.

Iš 125 tyrimo dalyvių trečdalis, t. y. 40 (32 %), į klausimą „Kas, Jūsų nuomone, dabartiniame lietuvių kalbos norminime yra gerai?“ atsakė „nežinau“. Kai kurie teigė negalintys sugalvoti jokių teigiamų

kalbos norminimo aspektų (7 stud. – 5,6 %), o keli paprasčiausiai teigė, kad, jų nuomone, norminant lietuvių kalbą gerai yra viskas (4 stud. – 3,2 %). Kiti tyrimo dalyviai įvardijo vieną ar daugiau specifinių, jų nuomone, teigiamų lietuvių kalbos norminimo aspektų. Iš viso, studentai įvardijo 80 aspektų (skaičiuojant visus, ir pasikartojančius, teiginius).

Dažniausiai įvardytas norminimo pranašumas buvo tas, kad norminimas ir bendrinė kalba sukuria, jau anksčiau šiame tyrime minėtas, sąlygas kalbos bendruomenei veiksmingai bendrauti tarpusavyje (19 stud. – 15,2 %). Dalis tyrimo dalyvių minėjo jų matomą kalbos norminimo lankstėjimą bei didėjantį normintojų atsižvelgimą į kalbos bendruomenės kritiką, poreikius, siūlymus, pageidavimus (12 stud. – 9,6 %) (žr. 1, 2 pavyzdį):

1. Lyg ir pastebiu atsirandanti šiek tiek laisvesnė, atsižvelgianti į pačius kalbėtojus, pavyzdžiui, tam tikrų kirčiavimo variantų pripažinimas. Apskritai pastaruoju metu apie tai kyla daugiau diskusijų, kas yra gerai – manau, kad kalbos norma yra tikrai reikalinga, tik jos kūrimas turėtų būti paremtas kitokiais principais, negu dabar.⁵
2. Kad yra daugiau laisvumo, įtraukiami ir net nebesulietuvinti labai dažnai naudojami žodžiai, pavyzdžiui, kompiuteris. Arba girdėjau, kad vėl galima sakyti „įtakoja“. Tai gal čia irgi gerai, nes kai mums reikėjo mokytis, kad „įtakoja“ yra blogas žodis, tas mokymasis buvo labai nenatūralus, priverstinis, tiesiog „nelipo“ sakyti daro įtaką. Nežinau ar jau atsimokysiu vartoti įtakoja, bet bent jau ateinančioms kartoms nebereiks laužytis liežuvių ir minčių.

Dalis studentų išreiškė pasitenkinimą tuo, kad kalbos normintojai užsiima svetimybų analogų kūrimu ar jų vertimu į lietuvių kalbą (10 stud. – 8 %), dalis – tuo, kad svetimybės į bendrinę lietuvių kalbą neįtraukiamos (10 stud. – 8 %). Kai kurie reiškė pasitenkinimą aiškia, logiška bendrinės lietuvių kalbos sistema (7 stud. – 5,6 %). Kiti studentų minėti teigiami lietuvių kalbos norminimo aspektai: lietuvių kalbos autentiškumo puoselėjimas bei siekis ją atriboti nuo kitų kalbų įtakos (5 stud. – 4 %); aiškūs ir motyvuoti norminimo principai (4 stud. – 3,2 %); viešojoje erdvėje vartojamos kalbos reguliacija (4 stud. – 3,2 %); „sovietinių“ / „rusiškų“ terminų bei frazių neįtraukimas į bendrinę kalbą⁶ (3 stud. – 2,4 %); gramatikos norminimas (2 stud. – 1,6 %). Po vieną paminėjo ir šiuos aspektus: skyrybos norminimą; viešosios ir privačiosios erdvės atskyrimą kalbos reguliacijos atžvilgiu.

Į klausimą „Kas, Jūsų nuomone, dabartiniame lietuvių kalbos norminime yra blogai?“ atsakymą „nežinau“ pateikė taip pat trečdalis tyrimo dalyvių (39 stud. – 31,2 %). Kai kurie teigė negalintys sugalvoti jokių blogų kalbos norminimo aspektų (8 stud. – 6,4 %), o vienas (0,8 %) teigė, kad, jo nuomone, norminant lietuvių kalbą blogai yra viskas. Iš viso studentai įvardijo 199 neigiamus aspektus (skaičiuojant visus, ir pasikartojančius, teiginius). Nors panašus kiekis studentų išreiškė ribines nuostatas, neįvardydami specifinių kritikos ar pagyrų aspektų (t. y., teigė „viskas gerai / blogai“, „nieko gero / blogo“) ir beveik tiek pat studentų į abu klausimus atsakė neišreikšdami jokių nuostatų (t. y., teigė „nežinau“), neigiami aspektai buvo įvardijami 2,49 karto dažniau nei teigiami. Pabrėžtina, kad tai nebūtinai susiję su daug neigiamesniu kalbos norminimo vertinimu.

Dažniausiai buvo įvardijami kritikos aspektai, susiję su jaučiamu skirtumu tarp realios vartosenos ir bendrinės kalbos, vadinamaisiais sprendimais iš viršaus. 24 studentai (19,2 %) teigė, kad, jų nuomone, kalbos normintojai apskritai nepakankamai atsižvelgia į kalbinės bendruomenės poreikius bei realią vartoseną, tad jaučiama didelė skirtis tarp jos ir bendrinės kalbos. Dalis studentų išreiškė nepasitenkinimą tuo, kad į bendrinės kalbos normas esą neįtraukiamos bendruomenėje įsitvirtinusios kalbos formos

⁵ Čia ir toliau pateikiamuose atsakymų pavyzdžiuose respondentų kalba netaisyta. Visi pavyzdžiai yra iš atvirųjų klausimų.

⁶ 2 iš šių respondentų vartojo apibūdinimą „sovietiniai“, 1 – „rusiški“.

(26 stud. – 20,8 %), o dalis kritikavo tai, kad, jų nuomone, yra per daug vengiama iš normos pašalinti formas, kurios kalbinėje bendruomenėje neišsivertina (16 stud. – 12,8 %) (žr. 3, 4 pavyzdį):

3. Yra nemažai taisyklių, kurių nepaiso dauguma net ir bendrine kalba kalbančių lietuvių, t. y. mažuma nurodinėja daugumai.
4. Nejusti nuoseklumo (kartais atrodo, kad taisytina yra tai, kas vienam individui „neskamba“). / Nėra ribos tarp norminimo ir priėmimo (turiu omenyje elementus, kuris šnekamojoje kalboje jau seniai prigiję ir neketina greitai metu išnykti – natūralus klausimas, ar tai nereiškia, jog vertėtų juos priimti).

22 studentai (17,6 %) teigė, kad, jų nuomone, bendrinė lietuvių kalba apskritai yra norminama per griežtai (žr. 5 pavyzdį):

5. Nors ir rašau apie atsirandantį laisvėjimą, bet jo yra per mažai. Apskritai man nepatinka kalbos normintojų pozicija, jie dažnai atrodo kaip tvarkdariai, nusiteikę nubausti nesilaikančiuosius taisyklių (pvz., baudos dėl Didžiųjų kalbos klaidų). Kalba yra gyva, besikeičianti, manau, normintojams reiktų užimti pozityvių jos kūrėjų, o ne rėmintojų vaidmenį.

12 studentų (9,6 %) išsakė nuomonę, kad lietuvių kalbos norminimas riboja natūralaus kalbos vystymosi galimybes. Kai kurie teigė, kad kai kurie kalbos norminimo sprendimai jiems atrodo nelogiški, painūs ir nepakankamai pagrįsti (10 stud. – 8 %). Dalis išreiškė nuomonę, kad kalbos normos yra tobulinamos per lėtai (13 stud. – 10,4 %).

Dalis tyrimo dalyvių kritikavo terminijos lietuvinimą (19 stud. – 15,2 %) ar prastą sulietuvintų naujažodžių kokybę (21 stud. – 16,8 %) (žr. 6, 7 pavyzdį):

6. Kartais per daug griežtas požiūris į norminimą, siekiant visą kalbą turėti distinktyviai lietuvišką (iškart atsiminiu tragiškus žodžius vartojamus kompiuterių ir technologijų sferose - vaizduokliai, t.t.)
7. VLKK neturėtų sukurti kas kart vis naujo darinio atsiradus angliškam ar kitos kalbos naujadarui. VLKK neturėtų savo nuožiūra keisti kalbos, o atsižvelgti kaip ji yra naudojama lietuvių bendruomenės. Naujai sudaryti žodžiai neprigija, kada paskutinį kartą naudojote žodį vaizduoklis?

Keli studentai net teigė matantys kalbos norminime nacionalizmo apraiškas (4 stud. – 3,2 %)⁷. Kai kurie studentai išreiškė nuostatas, susijusias su kalbos variantiškumo puoselėjimu. 8 studentai (6,4 %) teigė manantys, kad lietuvių kalbos norminimas neigiamai veikia Lietuvos tarmių prestižą visuomenėje, kad jos imamos kategorizuoti kaip „antrarūšės“, mažiau vertingos kalbos atmainos. Keli teigė manantys, kad siekiama pernelyg suvienodinti viešojoje erdvėje vartojamą lietuvių kalbą ir todėl ji tampa mažiau patraukli (5 stud. – 4 %).

Kai kurie tyrimo dalyviai išreiškė ir šias nuostatas: kad bendrinės kalbos vartojimas yra pernelyg „brukamas“ kalbinei bendruomenei (6 stud. – 4,8 %); kad VLKK prastai, neproduktyviai organizuoja lietuvių kalbos norminimo vykdymą (5 stud. – 4 %); kad mokyklose yra per daug koncentruojamasi į bendrinės lietuvių kalbos mokymą, o mokiniam keliami per griežti jos taisyklių išmanymo reikalavimai (3 stud. – 2,4 %); kad normos griežtumas verčia lietuvių kalbos vartotojus manyti, jog jie šios kalbos nemoka (2 stud. – 1,6 %); bendrinės kalbos taisyklių naikinimą (1 stud. – 0,8 %). Įdomu, kad 2 studentai (1,6 %) minėjo piniginių baudų skyrimą už kalbos klaidas, nors ši praktika Lietuvoje nebetaikoma.

Taigi, galima teigti, kad studentų požiūriai kalbos norminimo atžvilgiu skyrėsi – kai kuriuos aspektus panašus kiekis studentų vertino tiek teigiamai, tiek neigiamai, pavyzdžiui: svetimybų lietuvinimą, atsiribojimą nuo slavų kalbų įtakos. Tačiau esama ir bendrų tendencijų. Dalis studentų teigiamai

⁷ Paminėtina, kad 1 iš šių tyrimo dalyvių vartojo „slavofobijos“, 1 – „rusofobijos“ terminus.

vertino jų pastebimą didėjantį kalbos normintojų atsižvelgimą į kalbos bendruomenės poreikius ir kritiką, tačiau gerokai didesnė dalis šį norminimo aspektą kritikavo, teigdami, kad jaučia pernelyg didelę skirtį tarp bendrinės lietuvių kalbos ir realios kalbinės bendruomenės vartosenos. Tai buvo dažniausiai įvardijamas bendrinės lietuvių kalbos norminimo vertinimo aspektas. Įdomu, kad, nors truputį didesnė dalis studentų tiesiogiai paklausti įvertino lietuvių kalbos norminimą teigiamai (žr. 4 lentelę), išanalizavus atvirosius atsakymus buvo matyti ryškus polinkis kritikuoti bendrinės lietuvių kalbos norminimo konservatyvumą. Dauguma kritikos buvo susijusi su noru išplėsti normos ribas – įtraukti į kalbos normą tai, kas įsitvirtinę kalbinėje bendruomenėje; atsisakyti ar ieškoti naujų formų variantų, jei kurie nors bendruomenėje neįsitvirtina; skatinti variantiškumo plėtrą.

Paminėtina, kad itin maža dalis tyrimo dalyvių, reikšdami kritiką, išsakė ją radikaliais teiginiais, dauguma įvardijusių konkrečius, jų manymu, kritikos vertus aspektus, darė tai išplėtotai ir konstruktyviai. Taip pat pažymėtina, kad dalis neigiamų nuostatų gali būti atsiradusios dėl nežinojimo ar klaidingo įsivaizdavimo, ne visi reiškiniai, kuriuos respondentai minėjo atvirose atsakymuose, iš tiesų yra norminimo dalis. Įdomu, kad, nors gan didelė dalis tyrime dalyvavusiųjų studentų teigė nesidomintys kalbos norminimo tema ar neįvardijo specifinių, jų nuomone, teigiamų ar neigiamų norminimo aspektų, dauguma turėjo ką pasakyti. Didžioji dalis tyrime dalyvavusiųjų studentų pateikė išsamius, apgalvotus atsakymus. Taip pat paminėtina, kad analizuojant atsakymus nerasta sąsajų tarp atsakymų išsamumo ir tyrimo dalyvių studijų krypties.

5.3. „Kalbos klaidų“ vertinimas. Kalbos vartotojų reakcija į bendrinės kalbos taisykles, tam tikras rekomendacijas, kas tinka ir kas netinka bendrinei kalbai, gali suteikti naudingos informacijos apie jų kalbines nuostatas: liberalumą ar konservatyvumą kalbos normos vartojimo atžvilgiu; kokiose situacijose šis liberalumas ar konservatyvumas reiškiasi stipriau, o kokiose – susilpnėja.

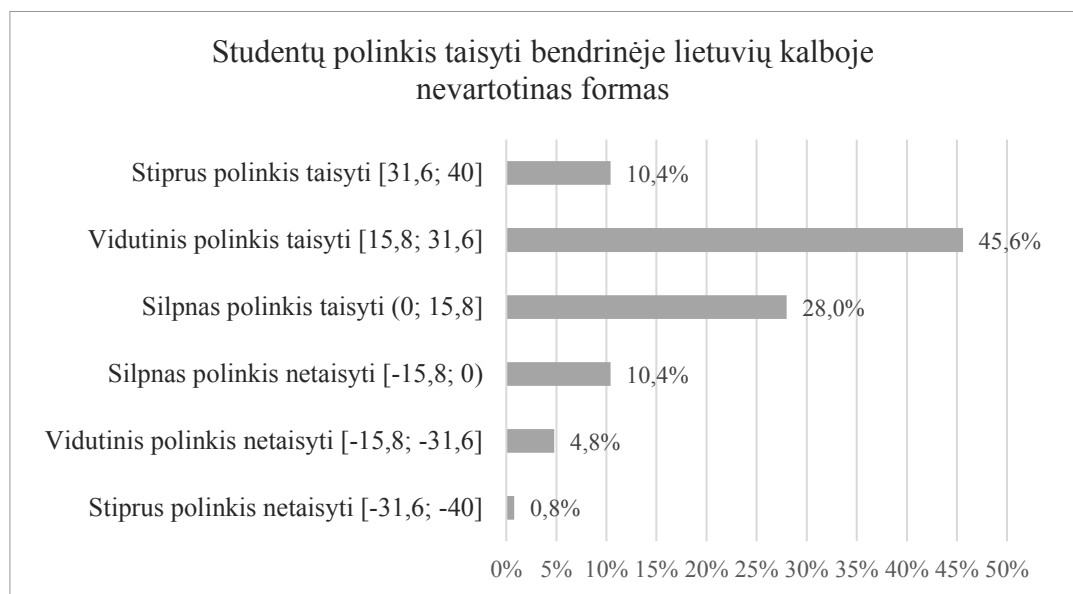
Siekiant nustatyti studentų polinkį taisyti neatitinkančias bendrinės kalbos normų formas (t. y. polinkį pakeisti jas bendrinės lietuvių kalbos normas atitinkančiais variantais), buvo sukurta taisyso reikalavimo įvertinimo užduotis. Užduotį sudarė 20 frazių pavyzdžių. Tyrimo dalyviams buvo pateikta po du kiekvienos frazės variantus: vienas, kuriame pavartota netinkama forma, ir kitas, kuriame netinkama forma pataisyta pagal bendrinės lietuvių kalbos reikalavimus. Studentams buvo teigiama, kad visos šios frazės yra iš publicistinių straipsnių, remiantis prielaida, kad publicistinis stilius suvokiamas kaip „tarpinio griežtumo“, tad polinkis taisyti turėtų atspindėti asmenines studentų nuomones apie tam tikrą bendrinėje lietuvių kalboje nevertotinų formų taisyso reikmę rašytiniuose tekstuose. Šalia pateiktųjų variantų buvo pažymėta, kuris jų yra atitinkantis bendrinės lietuvių kalbos reikalavimus, o kuriame padaryta vadinamoji „kalbos klaida“⁸.

Studentų buvo prašoma po kiekviena iš 20 frazių pažymėti, ar, jų nuomone, reikalinga taisyti nevertotiną formą ir pakeisti ją vertotinu bendrinėje lietuvių kalboje variantu. Užduoties aprašyme tyrimo dalyvių buvo prašoma žymėti tik jų asmeninę nuomonę atitinkančius atsakymų variantus. Studentams buvo pateikti šie galimi atsakymų variantai (šalia pažymėtos skaitinės atsakymų vertės): taisyti būtina⁺²; geriau taisyti⁺¹; geriau netaisyti⁻¹; taisyti tikrai nereikia⁻²; nežinau⁰. Bendros atsakymų skaitinės vertės galėjo svyruoti nuo –40 (stipriausiai išreikštas polinkis netaisyti nenorminių formų) iki +40 (stipriausiai išreikštas polinkis taisyti nenormines formas). Taip pat siekta nustatyti, ar studentų polinkis taisyti bendrinėje lietuvių kalboje nevertotinas formas reikšmingai skiriasi pagal tujų pobūdį.

⁸ Tyrimo dalyviams pateiktame užduoties aprašyme bei kituose klausimuose, siekiant apibrėžti bendrinės lietuvių kalbos normų neatitinkančius kalbos variantus, buvo vartojamas terminas „kalbos klaida“. Šis terminas buvo pasirinktas dėl jo įsitvirtinimo kalbinėje bendruomenėje, keliant prielaidą, kad jis bus lengviausiai suprantamas visiems tyrimo dalyviams.

Pateiktąsias 20 frazių sudarė tolygus skaičius skirtingų bendrinėje lietuvių kalboje nevertotinių formų: 5 morfologijos, 5 leksikos, 5 sintaksės ir 5 vertinių. Apskaičiuotas standartinis nuokrypis imtyje (SD = 15,8), pagal kurį nustatytas bendro polinkio taisyti pasiskirstymas (žr. 3 pav.).

3 pav. Studentų polinkis taisyti bendrinėje lietuvių kalboje nevertotinas formas

Dauguma studentų išreiškė polinkį taisyti bendrinės lietuvių kalbos neatitinkančius variantus: stiprų polinkį – 13 studentų (10,4 %), vidutinio stiprumo polinkį – 57 studentai (45,6 %), silpną polinkį – 35 studentai (28 %). Mažesnę dalis studentų išreiškė polinkį šių variantų netaisyti: stiprų polinkį – 1 studentas (0,8 %), vidutinio stiprumo polinkį – 6 studentai (4,8 %), silpną polinkį – 13 studentų (10,4 %). Bendras visų 125 studentų atsakymų vidurkis – 14,9 balo.

Siekiant nustatyti galimus skirtumus, buvo atskirai apskaičiuoti ir palyginti visų 4 frazių grupių taisymo polinkio vidurkiai (polinkio taisyti tam tikro tipo nenormines kalbos formas balai galėjo svyruoti nuo –10 iki +10). Studentai buvo labiausiai linkę taisyti bendrinėje lietuvių kalboje nevertotinas sintaksės formas (M = 6,14 balo). Antras dažniausiai taisytų formų tipas buvo bendrinės lietuvių kalbos normų neatitinkančios morfologijos formos (M = 4,5 balo), trečias pagal dažnumą – nevertotina leksika (M = 3,64 balo), o mažiausiai buvo linkę taisyti vertinius (M = 1,59 balo).

Taigi studentai buvo linkę taisyti bendrinės lietuvių kalbos neatitinkančias formas, tačiau skirtingai vertino taisymo reikalingumą pagal šių formų pobūdį. Taisymo reikalingumo vertinimo ypatumai atitiko kalbos normos lygmenų kaitos dinamiką: dažniausiai buvo norima taisyti lėčiausiai kintantį normos formų tipą – sintaksines formas; kiek rečiau buvo norima taisyti truputį greičiau kintančios morfologijos normos neatitinkančias formas; dar rečiau – gan sparčiai kintančios leksikos normos formas; rečiausiai – vertinius. Bet iš esmės studentai buvo linkę taisyti bendrinės lietuvių kalbos normos neatitinkančius variantus, nors ir skirtingai juos vertino pagal tipą.

5.4. Reakcija į bendrinėje lietuvių kalboje nevertotinas formas. Kalbos vartotojas turi palyginti gerai suvokti kalbos variantų sistemą, kad galėtų nuosekliai atpažinti atvejus, kai ta sistema yra pažeidžiama. Tyrimo dalyvių buvo klausama, ar jie dažnai mato kitų padarytas rašytinės bendrinės lietuvių kalbos klaidas. Studentai buvo linkę teigti, kad jie klaidas pastebi. Beveik pusė apklaustųjų nurodė

paprastai pastebintys klaidas (61 stud. – 48,8 %). Mažesnė apklaustųjų dalis nurodė klaidas pastebintys kartais (32 stud. – 25,6 %), dar mažesnė – klaidas pastebintys visada (17 stud. – 13,6 %). Itin mažai apklaustųjų teigė klaidas pastebintys retai (6 stud. – 4,8 %), nepastebintys jų niekada (6 stud. – 4,8 %) ar beveik niekada (3 stud. – 2,4 %).

Taip pat siekta nustatyti, ar studentai linkę taisyti kitų pavartotas bendrinėje lietuvių kalboje nevertotinas formas. Dauguma studentų į klausimą „Ar dažnai taisote kitų padarytas kalbos klaidas?“ atsakė teigdami, kad kitų padarytas klaidas jie taiso tik kartais (48 stud. – 38,4 %) arba retai (34 stud. – 27,2 %). Radikalesni taisymo įpročiai buvo retesni. Kad taiso kitų padarytas klaidas dažnai, teigė 22 studentai (17,6 %), o kad daro tai visad, kai jas pastebi, teigė tik 5 iš apklaustųjų (4 %). Kad netaiso niekad, taip pat teigė nedidelė dalis apklaustųjų (16 stud. – 12,8 %). Kai kurie iš apklaustųjų pabrėžė išorinių veiksnių įtaką jų elgesiui: kalbinės situacijos pobūdžio (taiso tik oficialioje aplinkoje); ar asmuo pats prašo pataisyti (paprašytas pataiso); ar klaidų yra tik keletas, ar daug (jei daug, pataiso).

Tyrimu taip pat norėta sužinoti, kaip studentai reaguoja į klaidas darančius asmenis, kaip juos vertina, tad tyrimo dalyviams buvo pateiktas atviras klausimas: „Kai skaitote lietuvišką tekstą, kuriame autorius yra padaręs kalbos klaidų, ką pirmiausia pagalvojate apie tokį žmogų? Koks jis?“ 14 studentų (11,2 %) teigė, kad neturėtų jokių nuostatų tokio žmogaus atžvilgiu. Kiti tyrimo dalyviai įvardijo bent vieną ar daugiau ypatybių. Iš viso tyrimo dalyviai įvardijo 161 ypatybę tokių asmenų atžvilgiu (skaičiuojant visus, ir pasikartojančius, teiginius). Įvertinus nuostatų valentingumą, nustatyta, kad 3 iš jų buvo teigiamos, 88 iš jų – neigiamos, 43 – neutralios arba tokios, kurių valentingumui nustatyti būtų reikalinga išsamesnė informacija, o likusios 27 – dvilypės, susijusios su tam tikromis vertinimą švelninančiomis sąlygomis. Kokybiškai išanalizavus atsakymus, jie suskirstyti į grupes pagal: išsilavinimą ir protą; asmenybės bruožus; normalumą ir nenormalumą; gyvenamąją vietą.

Dalis tyrimo dalyvių teigė, kad tokius asmenis laikytų neišsilavinusiais (27 stud. – 21,6 %), neraštingais (21 stud. – 16,8 %), nekompetentingais ar kvailais (14 stud. – 11,2 %), numanytų, jog toks žmogus retai rašo (2 stud. – 1,6 %). Šios nuostatos aiškiai susijusios su tomis nuostatomis, kurias studentai išreiškė bendrinę lietuvių kalbą vartojančių žmonių atžvilgiu (žr. poskyrį 4.3.). Tačiau matyti, kad studentai buvo daug labiau linkę suteikti bendrinę kalbą vartojančiam asmeniui išsilavinimo atribuciją, nei mintyse „atimti“ ją iš asmens, vartojančio bendrinėje lietuvių kalboje nevertotinas formas. Gali būti, kad vyraujanti nuomonė yra ne „jei žmogus išsilavinęs, jis tikrai turi mokėti taisyklingai vartoti bendrinę lietuvių kalbą“, o „jei žmogus moka taisyklingai vartoti bendrinę lietuvių kalbą, jis tikrai turi būti įgijęs išsilavinimą“.

Dalis tyrimo dalyvių išsakė ypatybes, susijusias asmenybės bruožais, ypač su gebėjimu susikaupti. Dažniausiai buvo įvardyta, kad toks asmuo yra išsiblaškęs ar nepastabus (34 stud. – 27,2 %), toks žmogus jiems atrodytų neatsakingas ar aplaidus (20 stud. – 16 %), skubantis (7 stud. – 5,6 %), nepagarbus ar arogantiškas (6 stud. – 4,8 %). Įdomu, kad keli teigė, jog su klaidomis rašantis asmuo jiems atrodytų autentiškas, esą atsikratęs mokykloje įdiegtų kalbinių kompleksų (3 stud. – 2,4 %), taigi mokykla, šių respondentų nuomone, yra priverčianti, primetanti tam tikras elgesio normas.

Studentai buvo linkę atsakymuose apsvarstyti galimas nesmerkimo priežastis, atskirti griežtesnio ar atlaidesnio vertinimo sąlygas. Kai kurie studentai pabrėžė, kad, jų manymu, padaryti nežymų skaičių klaidų yra visiškai normalu, kad tai būdinga visiems kalbos vartotojams. 16 studentų (12,8 %) teigė, jog, pamatę tekste keletą klaidų, jie pirmiausia manytų, kad autorius paprasčiausiai netyčia suklydo, tačiau būtų neteisinga dėl to daryti išvadas apie bet kokias jo ypatybes ar gebėjimus. 1 studentas papildė šią mintį teigdamas, kad pamanytų, jog toks asmuo yra pratęs vartoti tarmę, tad jam gali būti sunkiau rašyti bendrine lietuvių kalba, ir dėl to jis neturėtų būti smerkiamas. Keli studentai įvardijo

kitas atlaidaus vertinimo sąlygas: vienas apsvaistytų, ar tas asmuo yra daugiakalbis, kitas – gal tiesiog seniai mokėsis mokykloje ir pamiršęs bendrinės kalbos taisykles⁹.

Taip pat dalis tyrimo dalyvių pabrėžė kitą, jų manymu, svarbų vertinimo aspektą – teksto stilių ir ne-norminių formų vartojimo motyvaciją. 8 studentai (6,4 %) teigė, kad grožiniuose kūriniuose pavartotas bendrinės lietuvių kalbos normų neatitinkančias formas laikytų stiliaus elementu ir neturėtų neigiamų nuostatų tokio autoriaus atžvilgiu; tačiau, jei pastebėtų tai griežtesnių žanrų tekstuose, manytų, kad šios formos pavartotos nemotyvuotai, sietų tai su aplaidumu ar nekompetentingumu.

Taigi studentai buvo linkę teigti, jog pastebi kitų vartojamas bendrinėje lietuvių kalboje nevertotinas formas. Tačiau nenustatytas visuotinis polinkis pastebėtasias formas taisyti ar jų netaisyti. Rašančiuosius su bendrinėje lietuvių kalboje nevertotinomis formomis studentai buvo linkę vertinti neigiamai, siedami tai su socialiai nepageidautinomis savybėmis (išsilavinimo trūkumu, išsiblaškimu, aplaidumu ir kt.). Tačiau jie buvo linkę suteikti išlygas, atkreipti dėmesį į stilių, apsvaistyti socialiai priimtinas šių formų vartojimo priežastis, priskirti tai nekontroliuojamiems veiksniams, taip normalizuojant bendrinės lietuvių kalbos normų neatitinkančių formų pavartojimą, nes tai, esą, nutinka visiems.

6. Išvados

Ištirus studentų nuostatas bendrinės lietuvių kalbos ir dabartinio lietuvių kalbos norminimo atžvilgiu, nustatyta, kad:

- 1) keturiems penktadaliams studentų bendrinė kalba skamba maloniai arba labai maloniai, o pusei jų bendrinė kalba – gražiausia lietuvių kalbos atmaina. Vadinas, emocinis santykis su bendrine kalba teigiamas, šiltas;
- 2) dauguma studentų išreiškė nuostatą, kad kiekvienas Lietuvos gyventojas turėtų mokėti bendrinę rašytinę lietuvių kalbą, manė, kad ją reikia vartoti teisiniuose dokumentuose ir žiniose, tačiau tik nedidelė dalis jų pritarė bendrinės kalbos vartojimo reikiamybei grožinėje literatūroje bei interneto komentaruose;
- 3) dauguma studentų suteikė bendrinei lietuvių kalbai aukštą prestižiškumo poziciją, o jos vartojimą siejo su socialiai pageidautinomis ypatybėmis (dažniausiai – formaliu išsilavinimu, protu), tačiau jų išreikštos nuostatos apie bendrinės lietuvių kalbos vartotojų asmenybės ypatybes buvo diferencijuotos;
- 4) studentai išreiškė tvirtą pasitikėjimą savo gebėjimais rašyti lietuvių kalba ir buvo linkę pastebėti kitų rašytiniame tekste vartojamas bendrinės lietuvių kalbos normų neatitinkančias formas („kalbos klaidas“), tačiau tik nedidelė dalis jų teigė dažnai taisantys kitų žmonių rašytinį tekstą. Rašymą, vartojant bendrinės lietuvių kalbos normų neatitinkančias formas, studentai siejo su socialiai nepageidautinomis ypatybėmis (dažniausiai – formalus išsilavinimo trūkumu), tačiau buvo linkę tai normalizuoti ir nereikšti itin stiprių neigiamų nuostatų;
- 5) dauguma studentų išreiškė neutralias nuostatas lietuvių kalbos norminimo atžvilgiu, o išreikštos vidutinės bei stiprios nuostatos buvo tolygiai diferencijuotos; nors studentai buvo linkę bendrinės lietuvių kalbos atžvilgiu reikšti teigiamas nuostatas, o jos norminimo atžvilgiu – vidutinės, jie taip pat buvo linkę įvardyti daugiau neigiamų nei teigiamų lietuvių kalbos norminimo aspektų (dažniausiai – susijusių su jaučiamu per dideliu skirtumu tarp bendrinės lietuvių kalbos ir įsitvirtinusios realiosios vartosenos kalbinėje bendruomenėje, kalbos norminimo stagnacija, prastu svetimžodžių

⁹ Šio atsakymo potekstėje pastebima ir kita nuostata: esą gebėjimas taisyklingai vartoti lietuvių kalbą susijęs su taisyklių kartojimu, o sąmoningai nekartojant taisyklių šis gebėjimas prastėja.

lietuvinimu), sietinų su liberaliu požiūriu kalbos norminimo atžvilgiu. Pažymėtina, kad dalis nei-
giamų nuostatų gali būti atsiradusios dėl nežinojimo ar klaidingo įsivaizdavimo, ne visi reiškiniai,
kuriuos respondentai minėjo atvirose atsakymuose, iš tiesų yra norminimo dalis;

- 6) nuostatos dėl lietuvių kalbos norminimo buvo teigiamai susijusios su studentų emocinėmis nuosta-
tomis bendrinės lietuvių kalbos atžvilgiu, filologijos (ypač lietuvių filologijos) studijomis bei lyti-
mi – merginos buvo labiau linkusios reikšti teigiamas nuostatas šiuo atžvilgiu nei vyrai, ir neigiamai
susijusios su profesionalaus tekstų redagavimo patirtimi – turėję tokios patirties studentai vertino
lietuvių kalbos norminimą prasčiau; o nuostatos dėl lietuvių kalbos norminimo nebuvo susijusios
nei su studentų amžiumi, nei jų pasitikėjimu savo gebėjimais rašyti lietuvių kalba.

Kaip matyti iš tyrimo, studentų nuostatos tik iš dalies patvirtina teiginius, vyraujančius viešojoje erdvė-
je, retas iš respondentų buvo toks kategoriškas, kaip viešai pasisakantys kalbėtojai, nors tyrimas buvo
anoniminis ir savo nuomonę jie galėjo išreikšti drąsiai. Kita vertus, kalbėtojai viešojoje erdvėje turi
daugiau patirties šiais klausimais, dažnam kalba – tiesioginis darbo įrankis.

Svarbu pabrėžti veikiausiai esminį šio tyrimo ribotumą – plačią temų aprėptį. Per tyrimą buvo siekta
gauti kuo didesnę spektrą informacijos apie tiriamųjų kalbines nuostatas, tam, kad būtų galima nusta-
tyti potencialų tam tikrų sąryšių, tendencijų egzistavimą imtyje. Tačiau šios priegigos pasirinkimas bei
darbo apimties ribotumas lėmė tai, kad kai kurie aptartieji nuostatų tyrimo aspektai galėjo būti ištirti
tik gan paviršutiniškai, būtų verta ateityje juos tirti išsamiau. Taip pat būtų vertinga ištirti kitų sociali-
nių grupių kalbines nuostatas ir nustatyti platesnės kalbinės bendruomenės dalies nuostatas dabartinės
valstybinės kalbų politikos ir bendrinės lietuvių kalbos atžvilgiu, bei galimus nuostatų diferenciacijos
sąryšius su įvairiomis demografinėmis bei sociopolitinėmis ypatybėmis. Taip pat svarbu dar kartą pa-
brėžti, kad šiame tyrime, tikėtina, išryškėjo deklaruojamosios kalbinės nuostatos. Šis darbas galėtų
būti naudingas atliekant tolimesnius lietuvių kalbinių nuostatų tyrimus, besidomintiems valstybine
kalbų politika. Taip pat šis tyrimas galėtų būti įdomus bei naudingas kalbų politikos formuotojams ir
vykdytojams.

Nuomonės viešojoje erdvėje

- Armonaitė, A. 2017-11-21. Lietuvos Respublikos Seimo svarstymas dėl Valstybinės lietuvių kalbos komisijos su-
dėties tvirtinimo. Prieiga internetu: <https://www.youtube.com/watch?v=IOoTORCefZ8> (žiūrėta 2020-05-08).
- Baltrukonienė, L. 2019. Laisvę kalbai! *www.15min.lt*. Prieiga internetu: [https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/
komentarai/lina-baltrukoniene-laisve-kalbai-500-1094450?all#print&copied](https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/komentarai/lina-baltrukoniene-laisve-kalbai-500-1094450?all#print&copied) (žiūrėta 2019-03-14).
- Gritėnas, P. 2018. Algis Ramanauskas apie kalbą ir medijas: „Iš kalbininkų baimės išsivystė kabučių ir kursyvu infliaci-
ja“. *www.15min.lt*. Prieiga internetu: [https://www.15min.lt/kultura/naujiena/asmenybe/algis-ramanauskas-apie-
kalba-ir-medijas-is-kalbininku-baimes-issivyste-kabuciu-ir-kursyvu-infliacija-285-948626?all#print&copied](https://www.15min.lt/kultura/naujiena/asmenybe/algis-ramanauskas-apie-kalba-ir-medijas-is-kalbininku-baimes-issivyste-kabuciu-ir-kursyvu-infliacija-285-948626?all#print&copied)
(žiūrėta 2019-03-13).
- Jakučiūnas, A. 2020. Jūsų geriausias draugas redaktorius. *www.15min.lt*. Prieiga internetu: [https://www.15min.
lt/kultura/naujiena/asmenybe/andrius-jakuciuonas-jusu-geriausias-draugas-redaktorius-285-1312744?fbclid=
IwAR1QWi5tpmZvMQMUYuPZZW2hSWCpaEr3id4ol6nxfbpa1-ZfxpGpXg1gv8&copied](https://www.15min.lt/kultura/naujiena/asmenybe/andrius-jakuciuonas-jusu-geriausias-draugas-redaktorius-285-1312744?fbclid=IwAR1QWi5tpmZvMQMUYuPZZW2hSWCpaEr3id4ol6nxfbpa1-ZfxpGpXg1gv8&copied) (žiūrėta 2020-
05-13).
- Katkus, L. 2016. Apie poetinį lietuvių mentalitetą, šnekamąją kalbą ir „sekanti“. *www.15min.lt*. Prieiga internetu:
[https://www.15min.lt/kultura/naujiena/literatura/laurynas-katkus-apie-poetini-lietuviu-mentaliteta-snekama-
ja-kalba-ir-sekanti-286-621041](https://www.15min.lt/kultura/naujiena/literatura/laurynas-katkus-apie-poetini-lietuviu-mentaliteta-snekama-ja-kalba-ir-sekanti-286-621041) (žiūrėta 2019-03-31).
- Laučius, V. 2019. Didžiųjų kalbos klaidų sąrašo panaikinimas – revoliucinis žingsnis ar tik fasado perdažymas?
www.15min.lt. Prieiga internetu: [https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/didziuju-kalbos-klaidu-sara-
so-panaikinimas-revoliucinis-zingsnis-ar-tik-fasado-perdazymas-56-1096834](https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/didziuju-kalbos-klaidu-saraso-panaikinimas-revoliucinis-zingsnis-ar-tik-fasado-perdazymas-56-1096834) (žiūrėta 2020-05-09).
- Leonidovna, A. 2016. Lietuvių kalbos redaktoriai – fucking nacionalizmo įkaitai. *www.satenai.lt*. Prieiga in-
ternetu: <http://www.satenai.lt/2016/02/13/lietuviu-kalbos-redaktoriai-fucking-nacionalizmo-ikaitai/> (žiūrėta
2019-03-31).

- Račkauskaitė, E., V. Beržinis. 2018-09-19. Žinios: Netikra VLKK „Facebook“ paskyra. *LNK*. Prieiga internetu: <https://lnk.lt/video/zinios-netikra-vlkk-facebook-paskyra/44842> (žiūrėta 2019-05-19).
- Raibys, D. 2018-05-08. Visuotinė lietuvių kalbos komisija. Prieiga internetu: https://www.facebook.com/kalbiskomisija/?epa=SEARCH_BOX (žiūrėta 2019-05-19).
- Raibys, D. 2019. 5 didžiosios VLKK klaidos. *www.15min.lt*. Prieiga internetu: <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/nuomones/domas-raibys-5-didziosios-vlkk-klaidos-18-1102206?all#print&copied> (žiūrėta 2019-03-14).

Literatūra

- Bučienė, L. 2017. Daiktavardžių skaičiaus kategorijos raiška: normos ir vartosenos sankirta. *Kalba ir kontekstai: mokslo darbai*, T. 8 (1). Vilnius: Lietuvos edukologijos universitetas.
- Dėl Didžiųjų kalbos klaidų sąrašo*. Statusas: negalioja. Priėmimo data: 1997 m. gruodžio 18 d. Galiojimo laikotarpis: nuo 1998 m. vasario 21 d. iki 2019 m. vasario 2 d. Prieiga internetu: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.E6FA99389109> (žiūrėta 2020-05-09).
- Garrett, P. 2010. *Attitudes to Language*. New York: Cambridge University Press.
- Girčienė, J. 2010. Laidų vedėjai apie neformalią kalbinę raišką žiniasklaidoje. *Bendrinė kalba* (iki 2014 m. – *Kalbos kultūra*), 83, 307–321. Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla.
- Holmes, J., N. Wilson. 2017. *An Introduction to Sociolinguistics. Fifth Edition*. New York: Routledge.
- Kazlauskas, J. 2016. Kalbinės nuostatos viešosios kalbos atžvilgiu. *Tarp eilučių: lingvistikos, literatūrologijos, medijų erdvė: TELL ME 2015*, 43–55. Kaunas: Vilniaus universiteto leidykla.
- Keturkienė, M., L. Vaicekauskienė. 2016. Lietuvių kalbos mokytojai standartinės kalbos ideologijos nelaisvėje: nuostatos, praktikos, pasekmės. *Darbai ir dienos*, 65, 31–52. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
- Nevinskaitė, L. 2009. Grėsmės kalbai ir kalbos priežiūra: žurnalistų požiūris. *Bendrinė kalba* (iki 2014 m. – *Kalbos kultūra*), 82, 173–189. Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla.
- Preston, D. 2010. Language, People, Salience, Space. Perceptual Dialectology and Language Regard. *Dialectologia*, 5, 87–131. Barcelona: Universitat de Barcelona. Prieiga internetu: <http://www.publicacions.ub.edu/revistes/dialectologia5/> (žiūrėta 2020-02-29).
- Spolsky, B. 2004. *Language Policy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Spolsky, B. 2009. *Language Management*. New York: Cambridge University Press.
- Spolsky, B. 2018. A Modified and Enriched Theory of Language Policy (and Management). *Language Policy*, 18, 323–338. New York: Springer Publishing.
- Švežaitė, V., L. Vaicekauskienė. 2009. Kalbos taisymai ir kalbinis pasitikėjimas: sociolingvistiniai nuostatų tyrimai. *Bendrinė kalba* (iki 2014 m. – *Kalbos kultūra*), 82, 235–252. Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla.
- Urbonaitė, D. 2019. Kaip apie lietuvių kalbą kalba lietuvių kalbos vadovėliai gimnazistams. *Taikomoji kalbotyra*, 12: 182–225. Prieiga internetu: www.taikomojikalbotyra.lt (žiūrėta 2020-02-29).
- Urbonaitė, D., L. Vaicekauskienė. 2019. Gimtoji kalba mokykloje: Vakarų Europos švietimo paradigų istorija su šiandieninės Lietuvos prieskoniu. *Archivum Lithuanicum*, 21, 233–254.
- Vaicekauskienė, L. 2011. „Oficialioji lietuvių kalba yra negyva kalba.“ Žurnalistai apie bendrinę kalbą televizijoje ir radijuje. *Darbai ir dienos*, 55, 191–207. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
- Vaicekauskienė, L. 2016. Kalbos standartizavimo idėjos ir teorijos. *Lietuvių kalbos ideologija: norminimo idėjų ir galios istorija*, 19–49. Vilnius: Naujasis Židinys-Aidai.
- Vaičiakauskienė, S. 2017. Morfologinis daiktavardžių įforminimas: realiosios vartosenos polinkiai. *Lituanistica*, T. 63, Nr. 4 (110), 234–244.
- Wee, L. 2016. Are there zombies in language policy? Theoretical interventions and the continued vitality of (apparently) defunct concepts. *Sociolinguistics. Theoretical Debates*, 331–348. Cambridge: Cambridge University Press.

Įteiktas 2021 m. gegužę